№ 149 ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 10 ՅՈՒԼԻՍԻ

1914

ՔԱՌԱՍՈՒՆԵՐԵՔԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 10 ՅՈՒԼԻՍԻ № 149

Տարեկան գինը 10 րուբլի, կէս տարինը և 7 ամսինը 6 րուբլի, ամսականը 85 կոպ. Առանձին համարները ՄԱՐՆ ՏԵՂ 5 ԿՈՊ.

Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատանը.

Մեր հասցէն՝ Тифлисъ, редакція «Мшакъ» Соломоновская ул., № 21.

Tiflis, Rédaction „Mschak"

Խմբագրատան տելեֆոն № 2—53.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 (բացի կիրակի և տօն օրերից)

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզւով

Յայտարարութիւնների համար վճարում են խոշորատառ տողերի 20—10 կոպ.

Տպարանի տելեֆոն № 67.

ՄՇԱԿ

Հասցէն՝ ТИФЛИСЪ, Редакція «МШАКЪ». Соломоновская ул., № 21.
TIFLIS, Rédaction du journal «MSCHAK».

ՅՈՒԼԻՍԻ 1-ԻՑ ՄԻՆՉԵՒ ՏԱՐւԱՅ ՎԵՐՋԸ 6 ՌՈՒԲ.

[illegible]

ԿԸ ՐՈՂՆՎԻ ԱՆՉԵՏՈՒԹԻՒՆ

Յայտարարութիւնների համար պետք վճարել [illegible] տեղին (պետիտ)—20 կ., IV երեսի վրա—10 կոպ.

1914 թւի տարեկան բաժանորդները, որոնք առ 1-ն յունվարի 1915 թ. լրիւ վճարած կլինեն բաժանորդավճար 10 րուբլին, ՁՐԻԱԲԱՐ կը ստանան հետեւեալ 2 գրքերից մէկն ու մէկը. «ԳՐ. ԱՐԾՐՈՒՆՈՒ ԱՇԽԱՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ 1865—1871 Թ.», «ՄԱՆՐԱՆԿԱՐՆԵՐ» Վրէժնու։

ԱՊԱՌԻԿ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԿԱՄ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ՉԷ ԸՆԴՈՒՆՎՈՒՄ

ՊԱՍՏԱՌՆԵՐ

ԵՂԲ. ՏԱՐՆՈՊՈԼ ՖԱԲՐԻԿԱՅԻ

[illegible]

Սեզօնային նմուշները ուղարկվում են 2 Բ Ի և օտար քաղաքներում։

Բաժանմունքը Թիֆլիսում.

Обои фабрики Бр. Тарнополь. Отдѣленіе въ Тифлисѣ. Голов. пр., № 21. Тел. № 3—55.

(Ն. Հ.) առ. 309. 50—26

ՎԵՐԱՅԻ ՔԱՂԱՔԱՅԻՆ ՊԱՐԿ

ԱՌԱՋՆԱԿԱՐԳ ՌԷՍՏՕՐԱՆ ԵՒ ԲՈՒՖԷՏ

Տելէֆօն № 14—66.

Ասիական եւ եւրոպական կերակուրներ

ԸՆԴՈՒՆՎՈՒՄ ԵՆ ՊԱՏՈՒԷՐՆԵՐ ՃԱՇԻ, ԸՆԹՐԻՔԻ ԵՒ ԱՅԼՆ։

ԱՄԵՆ ՕՐ, ցեր. ժ. 2-ից մինչև երեկ. ժ. 5-ը և երեկ. ժ. 10-ից մինչև գիշերվա ժամը 2-ը

— ՆՈՒԱԳՈՒՄ Է —

ՀԱՄԵՐԳԱՅԻՆ

Լարանուագ սոլօնային խումբը, լաւագոյն սոլիստների մասնակցութեամբ և ղեկավարութեամբ Լ. ՍՏՈՒՊԻԼԻ, նոյնպէս և զին. նուագախումբ։

ՁՐՕՍԱՆՔ ՆԱՒԱԿՆԵՐՈՎ

(առ. Ն.) 379. 0—11

Ղարաբաղի Հ. Հոգ. Թեմ. Դպ. Հոգաբարձութիւնը

որանով յայտարարում է, որ իր խնամքին յանձնված դպրոցի համար առաջիկայ 1914/15 ուսումն. տարվանից հրաւիրվում են բարձրագոյն կրթութեամբ մասնագէտ ուսուցիչներ՝

ա) Կրօնական առարկաների (աստուածաբան). այս առարկաների դասատուն գուցէ ունենայ նաև 6 ժամ հայոց պատմութիւն, 18—24 դաս։

բ) Հայոց լեզու և գրականութիւն—գուցէ նաև 2 դաս Հայաստանի աշխարհագ.՝ 20—22 դաս։

գ) Ընդհանուր պատմութիւն և գերմաներէն—գուցէ նաև Ռուսաստանի աշխարհագրութիւն 2 դաս, կամ ռուսաց պատմութիւն 4 դաս՝ 18—22 դաս։

դ) Բնագիտութիւն և աշխարհագրութիւն՝ 22 դաս։

ե) Ռուսաց լեզու—գուցէ նաև Ռուսաստանի աշխարհագրութիւն՝ 21—23 դաս։

զ) Մատեմատիկա՝ 22 դաս։

է) Տեսչի օգնական՝ 18 դասով։

ը) Մի վերակացու, որը կարող է ունենալ նաև ստորին դասարաններում ռուսաց լեզուի դասեր։

1) Բարձրագոյն կրթութիւն ունեցողներին տրվում է 70 ր. դասագին։
2) Գէորգեան հոգևոր ճեմարանի աւարտածներին՝ 55 ր.։
3) Միջնակարգ դպրոց աւարտածներին՝ 45 ր.։

Լեզուների դասատուներն ստանում են գրաւորների համար առանձին վարձատրութիւն—մինչև Գ. դասարանը 20 դասի համար 132 ր., Դ—Զ դաս.՝ 150 ր.։

Իսկ մատեմատիկայի դասատուն 22 դասի համար ստանում է 132 ր., որպէս գրաւորների վարձատրութիւն։

Դաստիարակութեան համար ուսուցիչներն ստանում են 100 ր. վարձատրութիւն։

Տեսչի օգնականին տրվում է 500 ր.։

Վերակացուին 600 րուբլի։

Խնդիրների հետ ներկայացնել ուսման վկայականներն ու ցուցակ ծառայութեանը այս հասցէով. Шуша, Ректору Карабагской Арм. Духовн. Семинаріи Газару Теръ-Газарянъ.

առ. 683. 4—3

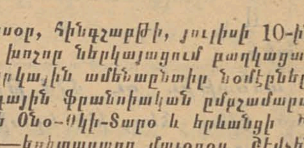

ՑԻՐԿ

Ֆ. ԻՒՊԱՏՕՎԻ

Այսօր, հինգշաբթի, յուլիսի 10-ին կը տրվի մրցական խոշոր ներկայացում բաղկացած 3 բաժանմունքից և ցիրկային ամենաընտիր համէրներից։ 17-րդ օր միջազգային ֆրանսիական ըմբշամարտի։ I զոյգ—եապոնացի Օնօ-Օկի-Տարօ և երևանցի Իվ. Պոդաշվիլի։ II զոյգ—երիտասարդ մալօրոս Շէվչենկօ և Պոլտավայի ըմբիշ Ցարենկօ։ III զոյգ—կովկասեան ըմբիշ Ցէրաձէ և բումինացի ըմբիշ Դումէտրէսկօ։ IV զոյգ—Թիւրքական անյաղթ ըմբիշ Հակըր-Սուլէյման և Կուրլեանդիայի ըմբիշ Կորր։

690. 1—1

ԿՆԱԲՈՒԺԱԿԱՆ ԵՒ ՎԻՐԱԲՈՒԺԱԿԱՆ

ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ

Ռտիշչևվսկայա 13, տելեֆօն 4—21.

Ընդունելութիւն թէ կանացի և թէ ներքին, նոյնպէս և վիրաբուժութեան կարիք ունեցող մնայուն (стаціонаръ) հիւանդների (բացի վարակիչ և հոգեկան հիւանդութիւններից) վաղօրօք գրվելու պայմանով։

Ընդունելութիւն՝ կանացի հիւանդ. ամեն օր՝ ժ. 11—12 առ.։

Հիւանդանոցի բժիշկները

Ա. Ա. Ցարումթիւնեան
Ն. Ն. Վեսելովզորով
Վ. Ա. Զակրժեվսկի
Ի. Գ. Կալամկարեան
Ա. Ա. Նովիցկիյ
Գ. Ն. Տէր-Ներսէսեան
Ա. Բ. Փիշէր
Ս. Պ. Ճահպարոնեանց

(Ն.Կ.) առ. 868. 100—70

КИНОПЛАСТИКОНЪ

— ИЛИ —

ТЕАТРЪ ИСКУССТВЕННЫХЪ ЛЮДЕЙ

Михайловскій пр., № 163

Съ четверга 9 іюля

Полная перемѣна программы. Новыя кинопластическія картины.

КИНОПЛАСТИКОНЪ. БЕЗЪ ЭКРАНА

Менуэтъ поющая.

Курантъ.

Бѣлая Статуя.

Комическая.

КИНЕМАТОГРАФЪ.

По знаменитому роману Альфреда де-Мюсе:

МАРГО современная жутко-захватывающая драма въ 3-хъ част. въ заглавной роли красавица ВАЛЕРІЯ КРЕТИ и юный трагикъ Г-нъ КАСПАРИ.

ИЩУТЪ ЖЕНИХА. Комедія въ краскахъ.

На Баварской границѣ. Роскошная видовая.

ВСѢ картины демонстрируются подъ музыку концертно-вѣнскаго ОРКЕСТРА.

Начало въ воскресные и праздничные дни въ 6 ч., а въ будніе въ 7 ч. веч.

Цѣны мѣстамъ отъ 25 коп.

ДИРЕКЦІЯ.

692. 1—1

ԲԺՇԿԱՊԵՏ

Մ. Ի. ՄՈՒՐԱԴԵԱՆ

(Առաջնեան Բեռլինի պրօֆ. Պօզերի)

ԱՐԴԷՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁԵԼ Է ԲԵՌԼԻՆԻՑ և մայիսի 1-ից ընդունում է հիւանդներին ՊԵԱՏԻԳՕՐՍԿՈՒՄ։ (Կովկասեան հանքային ջրերում)։

Հասցէն՝ Пятигорскъ, Елизаветинская ул. д. Архипова, за соборомъ.

(Կ. Հ.) առ. 104. 50—43

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՖՐԱՆՍԻԱԿԱՆ ՊՐԵԶԻԴԵՆՏԻ ԺԱՄԱՆՈՒՄԸ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ

(Պետ. Հեռ. Գործ.)

8 յուլիսի

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ.—Առաւօտեան ժամը 11 և 15 րոպէին ֆրանսիական պրեզիդենտը «Ալեքսանդրիա» [illegible] Պետերհոֆից մեկնեց Պետերբուրգ [illegible] ով ողջունեց պրեզիդենտին և արծաթեայ մատուցարանով աղ ու հաց ներկայացրեց։ Պուանկարէն պատասխանեց։ Այնուհետև պրեզիդենտը արքայական կառքը նստելով գնաց Պետրօպաւլօվսկի տաճարը։ Ժողովրդի ամբոխը ողջունեց նրան։ Կայսերական Տան հանգստարանում Պուանկարէն արծաթեայ մի պսակ դրեց Ալէքսանդր III-ի գերեզմանի վրա, որից յետոյ գնաց ֆրանսիական դեսպանատուն, ուրտեղ նա ընդունեց ֆրանսիական գաղութի անդամներին։ Այնուհետև պրեզիդենտը գնաց Ձմեռային Պալատը, ուր ընդունեց դիպլօմատիկան կորպուսը, յետոյ ընդունեց գերմանական դեսպան կոմս Պուրտալէսին։ Ցետոյ Պուանկարէն ընդունեց Պետերբուրգի քաղ. վարչութեան պատգամաւորութեանը, որը նրան ներկայացրեց մայրաքաղաքի տեսարանների գեղարուեստական լուսանկարների մի ալբոմ։ Քաղաքագլուխը ճառ արտասանեց։ Նրան պատասխանեց Պուանկարէն, յետոյ ընդունեց Պետերբուրգի զեմստվային պատգամաւորութեան, որը նրան ֆրանսերէն գրած մի ուղերձ ներկայացրեց։ Այդ ընդունելութիւններից յետոյ Պուանկարէն ներկայ եղաւ ֆրանսիական հիւանդանոցի ամբուլատորիայի հիմնարկէքին։ Հիմնարկէքից յետոյ ֆրանսիական դեսպանատանը ի պատիւ Պուանկարէի ճաշ տուեց, որին ներկայ էին պրեզիդենտը իր շքախմբով, մինիստրների խորհրդի նախագահը, մինիստրները և շատ բարձրաստիճան անձինք։ Երեկոյեան ժամը 10 և 30 րոպէին պրեզիդենտը գնաց քաղաքային տուն, ուր ընդունվեց քաղաքագլխի, քաղ. դումայի նախագահի և քաղ. վարչութեան անդամների կողմից։ Ժամը 12-ի սկզբին պրեզիդենտը իր շքախմբով «Ալէքսանդրիա» արքայանաւով մեկնեց Նոր Պետերհօֆ։

ԱՅԼ ԵՒ ԱՅԼ ՆՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

(Հեռագրով)

Էջմիածին, 8 յուլիսի

Երէկ, յուլիսի 7-ին, առաջին անգամ սկսեց ջուր գալ այն ջրանցքով, որ շինվել է Հրազդան գետից՝ Էջմիածին ջուր բերելու և 1000 դեսեատին տեղ նրա հողերից ոռոգելու համար։ Ջրանցքի շինութիւնը նստել է մօտ 110,000 ր., որից 40,000 ր. տուել են բագուեցիները, իսկ մնացածը ծախսել է Էջմիածինը։

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)

8 յուլիսի

ԹԷՀՐԱՆ.—Ժամը 5-ին կայացաւ շահի թագադրութեան կարգը։ Շահ Սուլթան-Ահմէդը նստեց գահի վրա և խնամակալի ձեռքից ընդունեց Թաղջիկեանի աւանդական թագը ու սևփական ձեռքերով դրեց իր գլխին։ Մուջէհիդը աղօթք կարդաց։ Թընդանօթի 123 հարուածներով յայտնվեց ազգաբնակութեանը շահի թագադրութեան կատարման մասին։ Հայելազարդ դահլիճում շահը ընդունեց դիպլօմատիկան կօրպուսի շնորհաւորանքները, սիրալիր զրոյց ունեցաւ նրա անդամների հետ և յետոյ անցաւ պալատ։ Խնամակալը շնորհակալութիւն յայտնեց պետութիւնների ներկայացուցիչներին, նրանց մշտական աջակցութեան համար, և հրաժեշտ տուեց նրանց, որովհետև երկու շաբաթով Եւրոպա է գնալու։ Երեկոյեան մայրաքաղաքը գեղեցիկ կերպով զարդարված էր գորգերով և շքեղօրէն լուսավորված։

ԹԷՀՐԱՆ.—Ռուսական դեսպանը այսօր խնամակալին յանձնեց նրան շնորհված՝ Նոբին Կայսեր. Մեծութեան լուսանկարը։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ.—Բարձրագոյնս կարգադրըվեց դադարեցնել Պետ. Դումայի անդամ Ջխէիձէի գործը։

ՎԼԱԴԻՎՕՍՏՕԿ.—[illegible]

ՏԵՂ.—[illegible] 400,000 [illegible]

ԿԻԵՎ.—[illegible]

ՍԱՐԱՏՕՎ.—[illegible] 170 [illegible]

ՍԱՐԱՊՈՒԼ.—[illegible] 70-ը [illegible] 30 [illegible]

ՎԻԼՆԱ.—[illegible]

ԻՇԼ.—[illegible]

ԱԹԵՆՔ.— Վենիզելոսը այսօր մեկնեց Բրիւսէլ։

ՏՈՒԼՈՒԶԱ. — Գնացքների ընդհարման ժամանակ մահացան 6 հոգի, վիրաւորվեցին 30 հոգի և 4 վագոն էլ փշրվեց։

ԿԱԼՄԷՏԻ ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԳՈՐԾԻ ՔՆՆՈՒԹԵԱՆ ՇՈՒՐՋԸ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)

8 յուլիսի

ՊԱՐԻԶ.—Շրջանային դատարանում սկըսվեց Կալմէտի սպանութեան գործը։ Մեղադրական ակտը կարդալուց յետոյ, որով Կայօն մեղադրվում է նախամտածված սպանութեան մէջ, մեղադրեալուհին ցուցմունքներ տուեց, ասելով, որ ինքը ստիպված էր այդպէս վարվել, որովհետև երկիւղ էր կրում մարդու գրած ինտիմ նամակների հրատարակութիւնից, միաժամանակ վախենում էր, որ մարդը ստիպված չը լինի սպանել իրան զրպարտողին։ Ցետոյ նա յայտնեց, որ մտադիր էր միայն սկանդալ սարքել, բայց ոչ սպանել, և զղջում է կատարված յանցանքի համար։ Կայօյի ցուցմունքներից յետոյ դատարանը հարցաքննում է նրա ձերբակալմանը ներկայ լինող ոստիկաններին։

ՊԱՐԻԶ.—Առաջ է տարվում Կայօյի գործի դատավարութիւնը։ Դատարանը հարցաքննում է «Ֆիգարօ» թերթի ծառայողներին և աշխատակիցներին, որոնց թւում և Պօլ Բուրժէին։ Հարցաքննութեան նպատակն է հաստատել. տիկ. Կայօյի վարքը անմիջապէս սպանութիւնից յետոյ և պարզել, թէ Կալմէտը մտադրութիւն ունէր արդեօք հրատարակելու ինտիմ նամակները։ Ցուցմունքներ է տալիս և նախկին մինիստրպրեզիդենտ Կայօն։ Նա պատմում է իր ամուսնութեան և բաժանման մասին տիկ. Գէյդանի հետ. յետոյ այժմեան կնոջ հետ ամուսնանալու մասին, որին նա 1909 թւին ընդարձակ նամակներ է գրել, պատմելով իր կեանքի մասին։ Կայօն աշխատում է ապացուցել, որ ինքը հիմք ունէր սպասելու այդ նամակների հրատարակութեան։

ԳՈՐԾԱԴՈՒԼ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)

8 յուլիսի

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ.—Քաղաքապետի դիւանատունը յայտնում է, որ Պետերբուրգի գործադուլաւոր բանուորների թիւը հասնում է 110,000-ի։ Բանուորները գործարանային րայօնում սկսեցին խմբվել և կարմիր դրօշակներ ձգել, յեղափոխական երգեր երգել, աշխատող բանուորներին գործից հեռացնել և կանգնեցնել էլեկտրաքարշի երթևեկութիւնը, սակայն նախօրօք պատրաստված ոստիկանական ուժերը ցրեցին ցուցարարներին։

ԲԱԳՈՒ.—Գործադուլ արին կենտրօնական էլեկտրական երեք կայարանների ծառայողները։ Նրանց աշխատանքները կատարում են պինուորական և քաղաքային տեխնիկները։

ՄՕՍԿՎԱ.— Ընդհատվեց էլեկտրաքարշի երթևեկութիւնը, էլեկտրական կայարանի ծառայողների գործադուլի պատճառով։

ԵԿԱՏԵՐԻՆՕԴԱՐ.—Երկրորդ օրն է՝ չեն աշխատում տեղական գործարանները։ Այսօր նրանց միացան տպարանները։ Լրագիրները լոյս չեն տեսնում։ Էլեկտրաքարշի գործադուլը վերջացել է։ Ծառայողների պահանջները բաւարարված չեն։

ԴԵՌ ՑՈՅՑ ՈՒՆԵՆՔ

«Մշակի» № 146-ի մէջ տպված Թղթակցութիւնը Կ. Պոլսից ցոյց տուեց, որ Թիւրքաց կառավարութիւնը դարձեալ դիմել է իր սովորական ճարպիկ խաղերից մէկին՝ ի չիք դարձնելու հայկական րէֆօրմների գործադրութիւնը. նա մի մասնաւոր պայմանագրով, որ կնքել է ընդհանուր վերատեսուչներ՝ Հօֆֆի և Վեստենենկի հետ, իրան իրաւունք է վերապահել պաշտօնանկ անել նրանց, 10-ամեայ պայմանաժամից առաջ, վճարելով 6 ամսեայ ռոճիկը։ Այսինքն, Թիւրքաց կառավարութիւնը ապահովել է իրան այն դէպքից, երբ ընդհանուր վերատեսուչների գործունէութիւնը իրան հաճելի չը լինի, ճամբել նրանց. դրանով նա կը ստիպէ նրանց հլու սպասաւոր դառնալ և կատարել միայն այն, ինչ որ իրան հաճելի է. իսկ Թիւրքաց կառավարութեանը հաճելի է, որ հայկական րէֆօրմները երբէք չը գործադրվեն։

Չենք կարծում սակայն, որ այս անգամ այդ խաղը աջողվի։ Դեռ սրանից մի քանի ժամանակ առաջ Նուպար փաշան, գալով Պետերբուրգ, հրաւիրեց ռուսաց կառավարութեան ուշադրութիւնը այն հանգամանքի վրա, որ Բ. Դուռը վերատեսուչների հետ կնքել է մասնաւոր պայմանագրութիւն, հակառակ րէֆօրմների ծրագրի ոգուն, և ռուսաց արտաքին գործերի մինիստրը հաւատիք էր տուել, որ այդ մասնաւոր պայմանագիրը անընդունելի կը համարվի։

Ընդհանուր վերատեսուչները՝ Եւրոպայի կողմից կարգված ներկայացուցիչներ են և նրանց լիազօրութիւնները սահմանված և որոշված են եւրոպական կառավարութիւնների և Բ. Դռան կողմից ընդունված ծրագրով։ Այդ ծրագրից դուրս որևէ համաձայնութիւն կամ կոմպրոմիս ուղղակի Թիւրքաց կառավարութեան և վերատեսուչների միջև ապօրէն է և անընդունելի։ Թիւրքաց կառավարութիւնը կամենում է, որ ընդհանուր-վերատեսուչները պարզապէս համարվեն Թիւրքական պաշտօնեաներ, կախված միանգամայն իրանից. բայց այդ պարագան չէ կարող ընդունվել ոչ Ռուսաստանի և ոչ այլ պետութիւնների կողմից, քանի որ նա միանգամայն կը ջնջէ Եւրոպայի իրաւունքը և հայկական րէֆօրմների հարցի միջազգայնութիւնը։

Այն րոպէին, երբ Ռուսաստանի հաւատարիմ դաշնակից և բարեկամ Ֆրանսիայի՝ հզօր հանրապետութեան պետ՝ նախագահ Պուանկարէն եկել է Պետերբուրգ ողջունելու Ռուսաստանի Ինքնակալին, սիրում ենք յուսալ և հաւատալ, որ արևելեան հարցի քննութեան ժամանակ հայկական րէֆօրմների հարցն ևս կը գրաւէ երկու հզօր կառավարութիւնների ուշադրութիւնը և Ռուսաստանը թոյլ չի տայ, որ այնքան մեծ ջանքերով իր ձեռք բերած աջողութիւնը ի չիք դառնայ անպարտաճանաչ Թիւրք կառավարութեան խորամանկութեան պատճառով։

Հ. Առաքելեան

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՄԻ ՓՈՔՐԻԿ ՃԱՆԱՊԱՐՀՈՐԴՈՒԹԻՒՆ

I

Թէ տկարութիւնս մի քիչ կազդուրելու և թէ Հայկական Բարեգործ. Ընդհ. Միութեան պատուիրակ դոկտոր Ն. Տաղաւարեանին—որ մտադիր էր մի ուղևորութիւն կատարել Արարատեան երկրում—ընկերանալու նպատակով ես որոշեցի մի քանի օրով պտոյտի ելնել։ Մեզ ընկերացաւ և իմ որդի Սուրէնը, որ այս տարի աւարտելով իր ուսումը Օդեսայի համալսարանում (իրաւագիտ. ֆակուլտէտում) մեծ ցանկութիւն ունէր այցելել Սանահին, Հաղբատ, Անի, Էջմիածին, որ մենք որոշել էինք այցելել։

Թիֆլիսից երեքս դուրս եկանք յուլիսի 1-ին, երեքշաբթի, գիշերվայ գնացքով, ժամը 11-ին։ Առաւօտեան ժամը 4-ին հասանք Ալլահվերդի կայարանը. և որովհետև միայն մի ձի գտանք, վարձեցինք այդ ձին մեր իրերը տանելու, իսկ մենք հետիոտն բարձրացանք սարը։ Դեռ հիւանդութիւնից բոլորովին չը կազդուրված, ես շատ թոյլ էի, բայց առաւօտեան զով օդը բարերար ազդեցութիւն գործեց ինձ վրա, և ժամը 6-ին առաւօտեան մենք արդէն Սանահնի վանքումն էինք։ Իմացանք, որ վանքը վանահայր չունի, միայն Արսէն վարդ. Ղլտճեանը ժամանակաւոր կերպով ապրում է այդտեղ։ Նա դեռ քնած էր. ծառան յայտնեց, որ նա ևս նախորդ երեկոյեան է եկել։ Դոկտոր Տաղաւարեան խնդրեց զարթեցնել նրան և յայտնել մեր գալուստը։ Շուտով ծառան պատրաստեց սամօվար, բերեց մեզ կաթ, հաց, պանիր, ձու։ Ղլտճեան վարդապետն ևս եկաւ, և մենք միասին նախաճաշեցինք։ Բոլոր նշաններից երևում էր, որ վանքը չունի այն բարեկարգութիւնը, որ ունէր Սաթունեան եպիսկոպոսի ժամանակ, որովհետև չունի այդտեղ մշտական ապրող վանահայր։ Արսէն վարդապետը յայտնեց, որ ինքը ստիպված է նորից գնալ Թիֆլիս, կանչված լինելով Բագրատ եպիսկոպոսից, որ գնացել է Թիֆլիս։ Շնորհակալ ենք, նա մեկնելուց առաջ հարկաւոր կարգադրութիւններն արեց, որ մեզ երկրորդ օրը ճանապարհեն Հաղբատ։ Ամբողջ օրը անցկացրինք Սանահնում, այցելեցինք վանքը, բոլոր կոթողները, խաչքարերը, որոնց թւում Տուտորդի վարդապետի գամբարանը իր նշանաւոր սքանչելի խաչքարով։ Դոկտոր Տաղաւարեան ունենալով իր հետ բարոմետր՝ յայտնեց, որ Սանահինը բարձր է ծովի մակերևոյթից 900 մէտր, իսկ այն փոքր աւերակ մատուռը, որ գտնվում է նրա մօտ, մի բլրի վրա՝ 1000 մէտր։ Այդ օր էկսկուրսիայով Սանահին էին եկել Ներսիսեան դպրոցի մի խումբ աշակերտներ՝ ուսուցիչ Ա. Աբեղեանի առաջնորդութեամբ։ Աշակերտները գիշերեցին բացօթեայ, ծառերի տակ և շարունակ երգում էին ազգային երգեր ու զուարճանում։ Գովելի է ուսուցիչների ձեռնարկութիւնը՝ այդպիսի աշակերտական էկսկուրսիաներ կազմակերպելու համար։

Չորեքշաբթի, յուլիսի 2-ին, առաւօտեան վաղ վեր կենալով և նախաճաշելով՝ ձիով ճանապարհ ընկանք դէպի Հաղբատ։ Մեր ձիերը փալանած էին. գիւղում թամբաւոր ձիեր չը գտնվեցին։ Սանահինից Հաղբատ ճանապարհը շատ դժուար է. պէտք է անցնել 2 մեծ ձորեր. սարեր, քարքարոտ և ժայռոտ տեղեր։ Տեղ-տեղ ոտքով պէտք է գնալ։

Անցնելով Ոռնակ գիւղի առաջից, մենք 2 ժամ յետոյ, առաւօտեան ժամը 8-ին հասանք Հաղբատի վանքը, ուր վանահայր Զաքարիա վարդապետը հիւրընկալեց մեզ։ Մենք այցելեցինք այդ նշանաւոր վանքը իր բոլոր պարագաներով, ապա ժամը 2-ին կէսօրից յետոյ նոյն ձիերով իջանք ձորը և վերադարձանք Ալլահվերդի կայարանը, որտեղից ժամը 6-ին երկաթուղով մեկնեցինք Անի կայարանը։

Հասանք այդտեղ գիշերվայ ժամը 3-ին և 4-ին ճանապարհ ընկանք սայլով դէպի Անի։ Առ. ժամը 7-ին հասանք Խարկով հայ գիւղը՝ Ախուրեանի ափին. այդտեղից ոտքով գնացինք Հոռոմոսի վանքը, անցնելով Ախուրեանը լաստով, և այդ վանքի աւերակները դիտելուց յետոյ ոտքով գնացինք Անի, ուր հասանք առաւօտեան ժամը 10-ին, յուլիսի 4-ին, ուրբաթ։ Անիում մեզ հիւրընկալեց ուսանող Աշխարհբէգ Լօռու-Բալանթարը, որ այժմ ղեկավարում է պեղումները Մառի փոխարէն՝ մի քանի ուսանողների հետ միասին։ Այցելելով պեղումները և բոլոր նշանաւոր հնութիւնները, մենք նորից ոտքով իջանք Ախուրեանի ափը, անցանք գետը լաստով և գնացինք Խարկով գիւղը, ուր թողել էինք մեր իրերը, և այդտեղից սայլով մեկնեցինք դէպի Անի կայարանը, ուր գիշերվայ ժամը 3-ի գնացքով գնացինք Էջմիածին։ Հասանք այնտեղ շաբաթ, յուլիսի 5-ին, առաւօտեան ժամը 8-ին և իջևանեցինք Ղազարապատի հիւրանոցում։ Սաստիկ յոգնած լինելով, մենք պառկեցինք քնելու, և երբ ժամը 11-ին վեր կացանք, տեսանք՝ որ եկել են Թիֆլիսից նաև վանքի վերանորոգութեան վրա հսկող ճարտարապետները։

Նոյն օրը ցեր. ժամը 4-ին պատիւ ունեցանք ներկայանալու Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Գէորգ V-ին, որ շատ սիրալիր ընդունելութիւն արեց։ Մեզ յանձնված միսսիան կատարելուց յետոյ, Վեհափառը տուեց մեզ մասնաւոր ունկնդրութիւն, որ տևեց մի ժամից աւելի։

Յուլիսի 6-ին, կիրակի, ճարտարապետների հետ միասին մենք բարձրացանք վանքի կտուրը և զանգակատունը, որոնք ենթարկված են վերանորոգութեան, և ուշադրութեամբ զննեցինք կատարված բոլոր վերանորոգութիւնները ու ծեփի տակից երևցած քանդակները, պատկերները։ Ապա մտանք եկեղեցի և ներկայ եղանք պատարագին։ Ժամը 1-ին Վեհափառը պատիւ արեց հրաւիրելու մեզ երեքիս ճաշի և երեկոյեան թէյի։ Առիթ ունեցանք երկարօրէն խօսել զանազան հարցերի մասին։

Յուլիսի 7-ին, երկուշաբթի, առաւօտեան ժամը 10-ին, հրաժեշտի ունկնդրութիւնից յետոյ Վեհափառի մօտ, մեկնեցինք Երևան, ուր Խորէն եպիսկոպոս բարի եղաւ հիւրասիրել մեզ և ամեն տեսակ աջակցութիւն ցոյց տուեց՝ մեր ճանապարհը շարունակելու համար։ Այդտեղից դոկտ. Ն. Տաղաւարեան Խաչիկ վարդապետի հետ գնացին այցելելու Գեղարդի վանքը, Սևանի լիճը և վանքը և այլ վանքեր ու հնութիւններ, իսկ ես Սուրէն որդուս հետ վերադարձայ Թիֆլիս։

Այս համառօտ ուղեւորական ուրուագծից յետոյ ես կանգնեմ նկարագրելու տպաւորութիւններս։

Հ. Ա.

ՎԵՀ. ՀԱՅՐԱՊԵՏԸ ՄԻԱՑԵԱԼ ԸՆԿ. ԲԱՐԵՐԱՐ ԱՆԴԱՄ

(Ընկ. տնօրէն ժողովի գրութեանց պատճէնները)

I

Կ. Պոլիս, 12 մայիս

Վեհափառ Տէր,

Տնօրէն ժողովս առիթ ու բաղդաւորութիւն ունեցած էր արդէն իր որդիական անկեղծ զգացումները խոնարհաբար յոտս Ձեր Վեհափառութեան դնել՝ բացատրելով թէ որքան զգացուած է բարոյական այն մեծ քաջալերանքին համար, զոր Ձերդ Վեհափառութիւնը Իր հայրապետական օրհնաձիր կոնդակովը ու հայ ժողովուրդին տուած նուիրաբերութեան գեղեցիկ օրինակովը շնորհ ըրած էր ընծայել Ընկերութեանս ի նշան բարձր համարման ու համակրանքին, զոր ունի հանդէպ մեր կրթական գործին։

Տնօրէն ժողովս սրտի անխառն բերկրութեամբ մըն է ուրեմն որ Ձեր Վեհափառութեան նկատմամբ իր ունեցած երախտագիտական անյիշաձգելի պարտքը կը կատարէ՝ Միացեալի բարերար հռչակելով Ձերդ Վեհափառութիւնը, որ պաշտպան ու սատար կանգնած է միշտ Ընկերութեանս։

Տնօրէն ժողովս այս քուէարկութիւնը հանդիսաւոր գումարման մը մէջ կատարած է մասնակցութեամբ բոլոր ժողովականաց, որոնք յօժարակամ ու խանդավառութեամբ տուած են իրենց ձայնը՝ յարգանք ընծայելու համար Մայր Աթոռոյ Սրբազնազնորհ Գահակալին ու Մեծարեալ Հովուապետին Ամենայն Հայոց, որուն բարձր հովանաւորութիւնը կը հայցէ Միացեալի կրթական փրկարար գործին համար։

Ընդ գրոյս յուղարկելով ուրեմն բարերար անդամակցութեան վկայականը, զոր շնորհ պիտի ընէք ընդունիլ իբրև յիշատակ մը Միացեալի անմոռաց երախտապարտութեանը, կը մատչինք ի համբոյր Ձերդ Սրբազնասուրբ աջոյն և կը մնանք որդիական ամենախոր մեծարանօք։

Ի դիմաց Հայոց Միացեալ Ընկերութեանց տնօրէն ժողովոյ ատենապետ՝

Ա. Շմաւոնեան

Ատենադպիր՝ Յ. Իսագուլեան

(Կնիք)

Առ Նորին Սրբազնասուրբ Օծութիւն
Տ. Տ. Գէորգ Ե. Կաթողիկոս Ամենայն Հայոց
Գահակալ Արարատեան Մայր Աթոռոյ
Ի ս. Էջմիածին

II

Ազնուաշուք տէր.

Մեր 15 մարտ ամսաթիւ ու 474 թիւ նամակովը յայտնած էինք ձեզ, թէ երախտագիտական պարտք մը ունինք կատարելու հանդէպ ազգին Արժանընտիր Հովուապետին, որ Իր հայրապետական օրհնաձիր կոնդակովը և ուրիշ առիթներով բարոյական նշանակելի աջակցութիւն մը ընծայած է Ընկերութեանս։

Տնօրէն ժողովս իր այս երախտագիտական անյիշաձգելի պարտքը կատարեց այս անգամ հանդիսաւոր նիստով մը ու խանդավառ ծափերու մէջ Միացեալի բարերար հռչակելով Ն. Վեհափառութիւնը և որոշելով, որ այս ընտրութիւնը ծանուցանող մեր պաշտօնագիրն ու յարակից վկայականը Կովկասէն անցնող Միացեալը ներկայացնող յատուկ պատգամաւորութեան մը միջոցաւ մատուցուին Իրեն։

Այս պատգամաւորութիւնը, որ կազմուած պիտի ըլլայ ձեզ հետ մասնաճիւղին ուրիշ մէկ երկու անդամներէն, որոնք պիտի հաճին այս նպատակաւ ընկերանալ ձեզ ի ս. Էջմիածին, պաշտօն պիտի ունենայ մասնաւորապէս մեր խորին ակնածանքն ու երախտագիտական անկեղծ զգացմունքները դնել յոտս Արարատեան Մայր Աթոռոյ Սրբազնասուրբ Գահակալին՝ խնդրելով միանգամայն որ բարեհաճութիւնն ունենայ հովանաւորելու Միացեալը, ինչպէս որ իր երջանկայիշատակ նախորդներէն անուանակից ու նոյնպէս Միացեալի բարերար հոգելոյս Գէորգ Դ. կաթողիկոս ըրած է իր ատենին իր բարձր պաշտպանութիւնը չզլանալով Ընկերութեանս և ոչ մէկ պարագայի մէջ։

Ընդ գրոյս ղրկելով ձեզ ուրեմն այս թուղթերը, որպէսզի կարենաք պարտ ու պատշաճն ընել, կը կանխենք ձեզ մեր շնորհակալութիւնները և կը մնանք.

Խորին յարգանքներով

Ի դիմաց Հայոց Միացեալ Ընկերութեանց տնօրէն ժողովոյ

Ատենապետ՝ Ա. Պ. Շմաւոնեան

Ատենադպիր՝ Յ. Իսագուլեան

Ազնուաշուք տեար Համբ. Առաքելեան
Նախագահ Միացեալ Ընկերութեանց Կովկասի Օժանդակ Յանձնաժողովի, ի Թիֆլիս։

ՄԱՅՐԱՔԱՂԱՔՆԵՐԻ ԳԱՂՈՒԹՆԵՐԻ ՀԻՄՆԱՐԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Ի նկատի առնելով վերջին ժամանակներս հայկական դպրոցների շուրջը յարուցված հարցերն ու վէճերը և ընդհանրապէս հայ կրթական հիմնարկութիւնների խախտուած դրութիւնը և հայկական հարցը Թիւրքահայաստանում, կուզէի որոշ չափով վերարծարծել հայկական կուլտուրական հիմնարկութիւնների պատմութիւնից մի քանի էջեր, յիշեցնելու թէ ինչ գալարապտոյտ ճանապարհով են անցել վերջիններս, որ մեր կարծիքով կարող է խրատիչ ազդեցութիւն ունենալ ներկայիս։ Ահա այդ նպատակով իմ «Հայի հեռանկարը» գրուածքից, որ նիւթական սղութեան պատճառով չը կարողացայ ժամանակին լոյս ընծայել, տալիս եմ մի քանի գլուխներ։

* *

Գաղթականական շարժումը, որ մարդկային կեանքի անխուսափելի երևոյթներից մէկն է, իր պատճառներով, տարածման չափով ու մասնակցող անդամների քանակով լինում է բնական և անբնական, ներքին և արտաքին, անհատական և մասնակցական։

Գաղթականութիւնն իբրև բնական երևոյթ՝ հետևանքն է մարդկային ցեղի աճեցողութեան։ Ժողովուրդը իր մայր երկրում, նախկին բնած վայրում, այնքան է աճում, որ վերջինս անկարող է լինում բաւարարել նրա պահանջները. կարիք է առաջ գալիս նոր ու նոր տեղեր ձեռք բերել։ Եթէ մայր երկիրն իր սահմաններում ազատ է լինում, կենտրոնի խտութիւնը ալիքաձև տարածվում է դէպի սահմանները, որոնք աւելի ու աւելի ընդարձակվում են, մինչև հասնում են բնական արգելքի։ Սա բնական ներքին գաղթականական շարժումն է։

Երբ ներքին շարժումը կանգ է առնում, չունենալով բուն երկրում հող իր տարածման համար, ժողովրդի աճ տուած մասը յորձանք է տալիս, դուրս գալիս ափերից ու տարածվում երկրից դուրս։ Նա անջատվում է մայր երկրից և իր համար նոր հայրենիք ստեղծում։ Սա բնական արտաքին գաղթն է։

Գաղթականութեան բացի այս բնական ձևից, որ կատարվում է սովորական պայմաններում իր բնական ճանապարհով, տեղի է ունենում և նրա անբնական ձևը՝ առաջացած բնութեան և մարդու ձեռքով կատարված արհաւիրքներից, ինչպէս են երկրաշարժը, տարափոխիկ հիւանդութիւնները, պատերազմները, մարդկային բռնի ույժը և այլն։ Գաղթականութեան բոլոր տեսակներն էլ կարող են լինել անհատական և խմբական։

Որքան ուրախալի է և ցանկալի գաղթականութեան շարժման բնական ձևը, նոյնքան տխուր և վնասակար է անբնական ձևը իր պատճառներով ու հետևանքներով, մանաւանդ երբ մասսայական կերպարանք է ունենում. դա ըստ մեծի մասին ժողովրդի կամ ազգի դժբաղդութիւն է և նոյնիսկ ոչնչացումն է պայմանաւորում։

Մօտ երկու հազար տարի է, որ հայ ազգը բնական խմբական գաղթականական շարժում չէ տեսել. բայց գաղթականական շարժումը մեր պատմութեան խոշոր երևոյթներից մէկն է։ Նա միշտ տեղի է ունեցել անբնական ճանապարհով։ Այդ է պատճառը, որ մի քանի տասնեակ միլիօն ազգից մնացել է մի քանի միլիօն։ Գաղթականութիւնը սև ուրուականի նման համածում է մեզ երկրից երկիր, ցրում ամեն կողմ։ «Ոչ անսատ երկինք կայ և ոչ անհայ երկիր», ասում է ժողովուրդը՝ տալով իր դրութեան պատկերաւոր վիճակը։ Գաղթականութիւնը երևոյթ է եղել մեզ համար ծնված սև պայմաններից իր իրեշ հետևանքներով։

Մեր պատմական կեանքի ընթացքում միայն մի երևոյթ պատճառ է դարձել կամաւոր, արտաքին, այն էլ անհատական գաղթականութեան. դա վաճառականութիւնն է։ Վաճառականութեան շնորհիւ շատ հայ ընտանիքներ բնակութիւն են հաստատել քաղաքակիրթ երկրների գլխաւոր վաճառաշահ քաղաքներում, պատւաւոր դիրք բռնել ու կարևոր դեր խաղացել թէ վաճառականական ասպարէզում և թէ իրանց նոր հայրենիքի ծաղկման ու զարգացման գործում։

Այդ տիպի գաղթականութիւնները, որ առաջ են եկել հարուստ, ձեռներէց, խելացի ու ճարպիկ անձնաւորութիւնների նախաձեռնութեամբ, մեծ մասամբ բարերար հետևանք են ունեցել և մայր երկրի համար։ Հայ ընտանիքներն իրանց նոր հայրենիքում ոչ միայն չեն կաշկանդվել ու նուազել նիւթապէս ու քանակով, այլ ամեն տեսակէտից աւելի ուռճանալով պատւաւոր տեղ են գրաւել, ույժ են ունեցել պահպանել ու կենդանացնել իրանց յարաբերութիւնը մայր երկրի հետ, նրա ցաւին և ուրախութեանը մասնակից լինել ու շատ դէպքում մեծ օգնութիւն են ցոյց տուել։

Այդ տիպի գաղթականութեան կարգին են պատկանում ռուսաց մայրաքաղաքների հայ գաղութները։ Այն ժամանակ, երբ մայր երկիրը տնքում էր արևելեան մանր ու խոշոր բռնակալների վայրագ ճնշումների տակ, երբ կեանքի ու գոյքի ապահովութիւնը կախված էր տիրող թուրք-թաթար-քիւրդ-պարսիկ տարրերի քմահաճոյքից և րօպէական տրամադրութիւնից, երբ հայ ժողովրդական մասսան անընդհատ ու անելի զրկանքների և տանջանքների հարուածներից կորցրել էր ամեն մի զգայնութիւն, անասնական հօտի դրութեան հասել, որոշ անհատներ, ընտանիքներ, մեծ գերդաստաններ ու տոհմեր իրանց շրջանի բնական կամ այլ պայմանների շնորհիւ շատ թէ քիչ ազատ են եղել երկրում թագաւորող այդ վիճակից, պահել են ընդունակութիւն շարժվել ինքնուրոյն, չենթարկվել տիրող մթնոլորտին, դուրս գալ խեղդող այդ վայրից։

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ԱՐՋ-ՄԱՐԴԸ

(Էսքիզ)

III

Նա անուշ քնի մէջն էր, որ արթնացրին նրան։ Ծագել էր կարմիր արևը և հրամաղ ճառագայթները դէմ տուել թրջված ծառերի թաւ կատարներին։ Սրահի առջև հաւաքվել էին բաւականին մարդիկ. նրանց մէջ էին խոհարարն ու գործարանատէրը։

Նա պատմել էր ամեն ինչ աղային։

Աղան երբ տեսաւ շան բնում կուչ եկած Օվէին, սոսկաց նրա մերկութիւնից։

— Ո՞րտեղացի ես,— հարցրեց նա։

— Շարուրից, աղա,—պատասխանեց Օվէն խոտերի վրա փռած ցնցոտիները վրան քաշելով։

— Իսկոյն բերէք ռէկլամ-հագուստները և հագցրէք սրան, եթէ ոչ՝ կը սառչի,— հրամայեց աղան մօտը կանգնած գործակատարին. ապա Օվէին դառնալով, շարունակեց.

— Եթէ քեզ գործ տամ, կաշխատե՞ս։

— Ի սէր Քրիստոսի. ձեր ոտքերը կը համբուրեմ, միայն ինձ ազատեցէք մուրացկանութիւնից։

— Ես լսեցի, որ դու ծանր գործ չես կարող կատարել. քեզ կը տամ թեթև գործ և կը վճարեմ ամսական 10 րուբլի։

Օվէն ուրախութիւնից արտասուեց։ Աղան գնաց։

Գործակատարը շորերը բերեց. նա իր աչքերին չէր հաւատում. մահուդէ երկար սիւրտուկ, վարտիկ, նոր կօշիկներ, երկար ճիթքերով սպիտակ գուլպաներ, ցիլինդր և մի գեղեցիկ կապոյտ ժապաւէն ոսկէ տառերով։ Այդ բոլորը հագցրին նրան։

— Տեսնում ես, ինչպէս փոխվեցիր և մարդու կերպարանք ստացար,— նկատեց գործակատարը, երբ հասան գործարանային ծխախոտի խանութը։—Ահա և քեզ գլանակներ. գլանակը բերնիդ, քաղաքի յայտնի փողոցներով մինչև մութ կը զբօսնես։

— Իսկ գո՞րծը,—զարմացաւ Օվէն։

— Հէնց այդ է գործը։

Եւ բացատրեց էութիւնը։

Օվէն խիստ ուրախացաւ, որ մի այդպիսի յարմար գործի արժանացաւ. ուրախ-ուրախ ուղևորվեց քաղաք։ Հասաւ ամենայայտնի փողոցը. մօտեցաւ մի փառահեղ խանութի ապակէ մեծ դռան ու ցանկացաւ իր պատկերը տեսնել։ Նա իրան չը ճանաչեց. փոխվել դարձել էր եւրոպացի ջէնտըլմէն։ Ցիլինդրը, ձեռնոցները, օսլայած շապիկը, սիւրտուկը նրա յաղթանդամ և վայելչակազմ մարմնին մի այնպիսի բարեձևութիւն էին տուել, որ անցուդարձ անողները պահ մի կանգնում, նրան էին նայում։

Խանութի դռան ետևում մի գեղեցիկ օրիորդ էր կանգնած, երբ կենդանի ռէկլամին տեսաւ, սկսեց ծիծաղել։

Օվէն իսկոյն հասկացաւ նրան. ամօթից կարմրեց, ապա սպրտնեց. կարծես նրա գլխին սառը ջուր մաղեցին։

Մտքի մէջ ընկած՝ շարունակեց ճամփան։

IV

Նա այժմ կուշտ էր։ Ամեն օր նոր տարազով, տեսակ-տեսակ ժապաւէններն ուսով ու մէջքով չափրազ անցրած շրջում էր փողոցներում։ Երբեմն աղան տալիս էր նրան ընկերներ տեսակ-տեսակ տարազներով։ Այդպիսի դէպքում նրանք պարտաւոր էին արագիլների պէս իրար ետևից շարված քայլել փողոցների ճիշդ միջով։ Ամենքը մատով նրանց էին ցոյց տալիս, ծիծաղում, իսկ չարաճճի մանուկները սրախօսում նրանց հասցէին։ Այդ ժամանակ նրա սրտի մէջ արիւն էր կաթում։ Նա արդէն հասկացել էր այն սիրուն օրիորդի ծիծաղը։ Մի օր նա դարձեալ մենակ էր շրջում. մօտեցաւ այն խանութին, ուր այն օրիորդն էր ծառայում։ Նա դարձեալ կանգնած էր դռան առաջ։

— Օրիորդ, մենակ ես չեմ պատւի գնով հաց աշխատում։ Ես շատ եմ մտածել այդ մասին։ Ասացէք խնդրեմ, դուք ծառայո՞ղ էք։

— Այո,—պատասխանեց օրիորդը առանց նրան հասկանալու։

— Ուրեմն դուք էլ ձեր գեղեցկութիւնն էք ծախում… Այո, օրիորդ, մեզ շահագործում են, շահագործում են ոչ միայն մեր աշխատանքը, այլ և մեր հոգին, մեր պատիւը, մեր պատկերը։ Թէև ես գիւղացի եմ, բայց այնքան ջարդ է ավել գլխիս, որ այժմ ամեն ինչ հասկանում եմ։ Արդար աշխատանքը հողի մէջն է. հողագործն է միակը, որ իր պատիւը չի ծախում։

— Սակայն ինչո՞ւ էք ինձ ասում այդ բոլորը,—հարցրեց օրիորդը զարմացած։

— Որ իմանաք, թէ ես էլ մարդ եմ նամուս ու թասիբով, որ իմանաք, ես էլ մարդ եմ սիրող ու տանջվող սրտով, և միւս անգամ չը ծիծաղէք մեզ նմանների վրա։ Մենք երկուս էլ մի ենք։

Ու նա հեռացաւ։ Օրիորդն ընկաւ մտածմունքների մէջ։

* *

Աշնան վերջերքն էր. այժմ Օվէն հագնում էր գազանների ու թռչունների խըրտվիլակներ։ Մի անգամ նրան ջայլամ դարձրին։ Մինչև անգամ ոտները նմանեցրին նրա ոտներին։ Երկար ոտներ անձևոնի մատներով, երկայն վիզ, կլոր կտուց, իսկ լայն վզից կախել էին մի տախտակ՝ վրան խոշոր տառերով գրած գործարանում նոր հնարած պապիրոսի անունը։ Նա հազիւ էր տեսնում. գլուխը գտնվում էր խրտվիլակի փորի մէջ, որտեղից փոքրիկ ծակ էին բացել տեսնելու համար։ Նա կատարեալ ջայլամ էր։ Այդ անգամ սոսկալի ճնշում զգաց կուրծքի տակ։ Նրա սիրտը շուռ եկաւ, աչքերը լցվեց արցունքով։ Պտտեց ամբողջ օրը քաղաքում, լսեց իր հասցէին շատ բաներ, քիչ մնաց խելագարվէր։ Երեկոյեան աղային պատմեց իր զգացածները, ապա խնդրեց էլ իրան անասուն չը դարձնել։

Նրա խնդիրը մնաց անկատար։

Հետևեալ առաւօտ աղան ջղրու հրամայեց նրան արջ դարձնել։

«Փող եմ տուել. թող ամիսը լրացնի, յետոյ ուր ուզում է կորչի»,—յիշեց նա աղայի խօսքերը, արջի կերպարանք ստանալուց յետոյ։

Ստիպեցին նրան գործարանի բակում արջի դեր խաղալ։ Ամենքը ծիծաղում էին. ծիծաղում էր և աղան։ Նրա ներքին աշխարհում սոսկալի փոթորիկ էր բարձրացել. մի այնպիսի խորը ատելութիւն զգաց փողով մարդուն արջ դարձնողի վրա, որ աչքերը մթնեցին և աշխարհը պտոյտ եկաւ գլխին։ Նա սկսեց արջի նման պտտել, տնքալ, այնպէս որ Բարբօսն իր բնում քիչ էր մնում շղթան կտրէր ու դուրս վազէր։ Օվէն վազեց շան բունը։

— Բարբօս, դու բարի ես, քան թէ մարդը։ Տես ամենքը ծիծաղում են վրաս։

Շունը ճանաչեց նրա ձայնը և սկսեց լիզել նրա թաթ դարձած ձեռքերը։ Այն օրից նրանք սրտակից բարեկամներ էին։ Շղթայից արձակեց Բարբօսին և նրա հետ եկաւ բակը։ Շունն ուրախութիւնից ցատկում էր, թռչում, կլանչում, հաչում, իսկ աղան ծիծաղից թուլացած ոգևորում Բարբօսին։

— Ա՜յ լաւ ընկերներ,—ծիծաղի միջից բացագանչում էր աղան։

Օվէն այլ ես բան չէր հասկանում, միայն սոսկալի մի ներքին ույժ նրան դէպի աղան էր մղում պատասխանելու համար։ Նորից նա պտտաց վիրաւոր արջի պէս, ոռնաց գայլի նման ու կայծակի արագութեամբ սլացաւ աղայի վրա, գլորեց նրան ներքև, բերանն առաւ նրա կոկորդը և սկսեց կրծել… Արիւնը շատրուանի պէս ժայթեց նրա բերնից աջ ու ձախ։ Աղան խռխռում էր, իսկ մարդ-արջն անխնայ ծուատում որսին…

Ծառաները քար էին կտրել. նրանք չէին հասկանում՝ ինչ էր կատարվում։ Երբ ուշքի եկան, արդէն ուշ էր. ազատեցին միայն բօրսայի տուզի անշնչացած դիակը։ Կատաղած Օվէն դուրս փախաւ բակից։ Շունն հետևեց նրան։ Օվէն վազում էր մռնչալով, Բարբօսը՝ հաչելով։ Անցուդարձ անողները ապշած նրանց էին նայում, իսկ ետևից վազում քաղաքապահներն ու ոստիկանները։ Վերջը շրջապատելով նրան բռնել ցանկացան։ Բարբօսն ոչ ոքի մօտ չը թողեց։ Ոստիկանները մնացել էին շուարած։ Հէնց որ ուզում էին մօտենալ Օվէին, շունը մի այնպիսի կատաղի թափով էր յարձակվում, որ նրանք ստիպված յետ էին նահանջում։

— Սպանե՛լ,— վերջապէս գոռաց նրանցից մէկը։

Պայթեց ատրճանակը. Բարբօսը վիրաւոր ընկաւ Օվէի առաջ։ Մարդ-արջին շղթայեցին ու դէպի բանտ քշեցին։ Բարբօսն ընկած տեղից աղիողորմ ոռնաց նրա ետևից։ Փորձեց ոտի կանգնել, հետևել նրան, բայց գլխին կպած գնդակի բացուածքից հոսեց յորդ արիւն, ու նա թաւալգլոր ընկնելով գետին, չռվող աչքերը յառեց մարդկանց։ Նրա աչքերի աղբերակներում երևացին արցունքի կաթիլներ, իսկ աչքերի մէջ փայլեց անձնազոհութեան այն իմաստալի և վեհ արտայայտութիւնը, որ այնքան խորթ էր և օտար նրա աչքերին նայողների համար… Ի՞նչ էր ցանկանում մեռնող Բարբօսը, ոչ ոք չիմացաւ։ Նա վերջին անգամ նայեց իր դահճի վրա, որ դեռ ատրճանակը ձեռքին կանգնած էր, գլուխը վեր քաշեց, հազիւ-հազ ոռնաց և երեսը միւս կողմ դարձնելով ձգվեց ու շունչը փչեց։

Արգար Պայազատ

Այդպիսիները, չը կարողանալով ազդել երկրի ընդհանուր վիճակի բարելաւման վրա, անհատապէս խուսափել են և իրանց դէպի ափ ձգել։

Գալով երկրից դուրս, հանդիպելով աւելի բարւոք միջավայրի, հնար են ունեցել գործ դնել մտաւոր կարողութիւնները յօգուտ անհատական ու ընտանեկան բարօրութեան, բարձրանալ նիւթապէս ու բարոյապէս։ Հայն երկրից դուրս կարող էր միայն վաճառականութեամբ զբաղվել։ Այդպէս էլ եղել է մեծ մասամբ։

Իսկ վաճառականութեան սիրտն ու հոգին են կազմում մեծ կենտրոնները։ Ռուսաստանի մայրաքաղաքները, մանաւանդ Մոսկվան, որ դեռ 17-դ և 18-դ դարերում վաճառականութեան ու լուսաւորութեան գլխաւոր կենտրոնն էին կազմում այդ երկրում, ձգում են դէպի իրանց և հայ վաճառականներին ու մտաւոր զարգացման հետամուտ հայերին։ Այդ օրերից են կազմակերպվել և հայ գաղութները մայրաքաղաքներում, որպէս մշտական համայնք, որ, ինչպէս տեսցինք, բուն ժողովրդի աւելի պաստ, ընդունակ տարրերից են եղել։

19-րդ դարում, երբ Կովկասը վերջնականապէս միանում է Ռուսաստանին, այդ հայ գաղութների համար բացվում է բնական ու դիւրին ճանապարհ սերտ յարաբերութիւն պահպանելու մայր երկրի հետ, որին նրանք ձգտել էին և առաջ։ Այդ ձըգտումը արտայայտվել է նրանով, որ գաղութի գլխակից անդամները միջնորդի և նոյնիսկ առաջնորդողի դեր են կատարել Անդրկովկասի գրաւման և ռուս պետութեան ու հայ ժողովրդի յարաբերութեան գործում։ Աչքի ընկնող անձերից յիշենք Յովհաննէս Լազարեանին և Յովսէփ եպիսկոպոս Երկայնաբազուկ-Արղութեանին, այս յայտնի է ամենքին։

Մայրաքաղաքների հայ գաղութների մասին խօսելիս սովորաբար ամենքի հայեացքն ուղղվում է դէպի Լազարեան տոհմը. դա ապացոյց է այդ լուսաւոր, անկասկած հայրենասէր ընտանիքի անմահ գործունէութեան։ Սակայն ճշմարիտ է և այն, որ այդ գաղութի կեանքում պակաս դեր չեն կատարել և այլ ընտանիքներ ու անձեր. դըրանց անունն ու յիշատակութիւնը պատմութեան մէջ չէ ընդգծված, բայց հետախոյզ ընթերցողը գտնում է նրանց գործունէութեան անջնջելի հետքերը։

Լազարեան անմահ տոհմի հայերը, նըրանց այս կամ այն անդամները որքան էլ հասուն, ժամանակի ոգին ըմբռնող ու խելացի լինէին, այնուամենայնիւ շատ բանի մէջ կարիք կունենային կողմնակի ոյժերի. որքան էլ նրանք գործունեայ, անձնուէր ու եռանդով գործողներ լինէին, այնուամենայնիւ անհատական ոյժի վերջ կայ, առանց համայնական աջակցութեան շատ բան չէր աջողվի նրանց, ինչ որ եղել է։ Պէտք է ասել ի պատիւ այդ գաղութի, որ նա իր մէջ մնուցել է մի շարք անձեր, որոնք կարևոր դեր են խաղացել նրա ազգօգուտ հիմնարկութիւնների զարգացման գործում։

Պետերբուրգ — Դ. Դերենիկեան

ՀԱՅ ՈՒՍՈՒՑՉՈՒԹԻՒՆԸ ՍՆԱՆԿԱՆՈՒՄ Է ՄՏԱՒՈՐԱՊԷՍ

Դիլիջանի ծխ. դպրոցում անցեալ 1913—1914 ուսումնական տարվայ ընթացքում տրված փորձնական դասերի քննադատական ժողովներից մէկում երևան էր եկել մի շատ ցաւոտ կողմ դպրոցական կեանքի, որի մասին արժէր խօսել մի փոքր աւելի մտածել, գտնելու միջոց դարմանելու այդ վէրքը։

Երբ խօսակցութեան նիւթ էր ծառայում «Նոր-Դպրոց» ամսաթերթի ապահովութիւնը, եղան առաջարկներ։

Թեմ. տեսուչը ի հարկէ տուեց իր կողմից մի շարք բացատրութիւններ, թէ ինչպէս պէտք է անել, որ մեր միակ մանկավարժական թերթը չը զրկվի իր կեանքից, որ հնար լինի նրան մի կերպ շարունակել տալ իր խղճուկ գոյութիւնը, երբ արդէն սպառված կարելի է համարել այն ոյժը, որ գործ էր դնում Թիֆլիսում մի խումբ ուսուցիչներ։ Եւ նիւթական անապահով դրութիւնից անցաւ մի աւելի մեծ հարցի, որ թերթը չունի աշխատակիցներ, որ ուսուցիչները չեն գրում և որ ճահճը կը շարժվի եթէ «Նոր-Դպրոց» կարդան։

Նիւթականի մասին ասվեց, թէ այսպէս կամ այնպէս մի կերպ կարելի է տանել, բայց երբ «Նոր Դպրոցի» համարները չի կարդում հայ ուսուցիչը, դա ապացոյց է, որ հայ ուսուցչութիւնը սնանկանում է մտաւորապէս և որ նա ընկնում է աստիճանաբար։

Եւ իրօք. ցաւալի չէ՞ արդեօք, երբ հայ կուլտուրայի զինուորը իր ունեցած մտաւոր պաշարի մի մասը կորցնելով գիւղական միջավայրում՝ կամաց-կամաց յետադիմում է և մի տխուր օր դառնում նոյն գիւղացին մտաւորապէս սնանկացած, մի կատարեալ Գրագէտ գիւղացի։

Այո, այս երևոյթը ունի իր պատճառները, իր խոր արմատները։

Հայ ուսուցչութիւնը մտաւորապէս սնանկանում է, և այն՝ ոչ գիւղական խեղդիչ միջավայրի ուսուցիչը, այլ մինչև անգամ թեմական դպրոցի ուսուցչութիւնը, որի մէջ կարծէք քարացել է մի համոզմունք, թէ համալսարանականը ամենագէտ է, թէ նա կարիք չունի կատարելագործվելու, առաջ գնալու և տանելու գաւառական ուսուցչին իր հետ միասին դէպի առաջ։

Խօսքս ի հարկէ սակաւաթիւ ուսուցիչներին չէ վերաբերում, որոնք հետաքրքրված են իրանց գործով, որոնք ապրում են, որոնք իրանց հարազատ են համարում դըպրոցում և խորթ զգում՝ դրսի աշխարհում։

Սակայն տխուր փաստ է մնում այն, որ հայ ուսուցչութիւնը մտաւորապէս սըննանկանում է, որ նա եթէ շարունակէ այսպէս, ապա վաղ թէ ուշ կընկնի և ուրեմն նրա վրա խաչ պիտի դնել. քանի որ եթէ նա չի հետաքրքրվում իր արուեստով, ուրեմն էլ ի՞նչ կարող է նրան ստիպել, որ նա կարդայ, առաջ գնայ։

Այո, պէտք է, որ նա սիրէ այն ասպարէզը, որին ուզում է ծառայել. նա պէտք է կապվի այդ սրբազան գործի հետ և դպրոցում պիտի զգայ իրան երջանիկ և հարազատ։

Եթէ հայ ուսուցչութիւնը սնանկանում է, եթէ նա գնում է անդունդի ճանապարհով, ապա այդ դէպքում ո՞վ կարող է փրկել նրան։

Ահա մի հարց, որը պէտք է լուծումն գտնէ։

Ես ի հարկէ չեմ կարծում, որ վերև բերվածները լինեն որպէս զուտ ճշմարտութիւններ, որ հայ ուսուցչութիւնը հնարաւորութիւն ունենայ կարդալու և չը կարդայ. ինձ թւում է, որ հայ ուսուցչութիւնը, գոնէ նրա մեծամասնութիւնը, կապված է իր գործին՝ եթէ ոչ գաղափարական տեսակէտից, գոնէ իր սեփական շահը ի նկատի ունենալով։ Այդ դէպքում նա պէտք է առաջ գընայ, կարդայ, կարդայ և անվերջ կարդայ։ Ամէն մի կօշկակար իր արհեստի մէջ առաջադիմում է, նոյնպէս և որմնադիրը, բանւորը և այլն. միթէ հայ ուսուցչութիւնը, որ կոչված է մեծ միսսիայի, կորցրել է իր յանակէտը կեանքում և սնանկանում ու գիմում է դէպի անընդհատ անկումն։

Եթէ հայ ուսուցչութիւնը չը կարողացաւ ապահովել միակ մանկավարժական թերթը թէ նիւթապէս և թէ նրան աջակցելով ու նիւթեր տալով, եթէ նրա կենսունակութիւնը կորչի, այդ ժամանակ կարելի է ասել համարձակ, թէ հայ ուսուցչութիւնը սնանկանում է, սնանկացաւ մտաւորապէս և ուրեմն գիմելով անկման՝ վերջ տուեց իր գոյութեանը, թողնելով որ մի նոր վերածընված ուսուցչութիւն փոխարինէ ապագայում նրան։ Այն ուսուցչութիւնը, որ չի կարողանայ կատարել իր պարտքը դէպի մատաղ սերունդը և դպրոցը, նա արժանի է անկման և կընկնի շատ տխուր և ողորմելի մահով...

Սպասենք յուսով, որ վերածնված ուսուցչութիւնը կատարէ իր պարտքը դէպի իր մաքուր ասպարէզը։

Բու-Դուր

ՇՊԱՐՎԱԾ ԴԷՄՔԵՐ

Որքան տատ, որքան բազմաթիւ են այս տեսլի մարդիկ—որքան բազմաթիւ, որ աջ նայէք թէ ձախ՝ անկասկած կը հանդիպէք դուք նրանց շարաններին։

Այս բացասական դէմքերը գոյութիւն են ունեցել հին ժամանակներում, լեգէոններ են նրանք ներկայումս և, դատելով անցեալից ու ներկայից, անշուշտ լեգէոններ կը կազմեն նաև ապագայում, և սակայն տիպեր՝ որոնց ընդհանրապէս դժուար է ճանաչել։

Այս մոլորութիւններով օժտված ու սընված ծերունին անգամ օրհասի վայրկեանին նոյնիսկ դժուարանում է հրաժարվել իր այդ ապարդիւն ընդունակութիւններից, և սրա գերեզմանը մինչև իսկ յաւակնում է ծաղրել հասարակութեանը՝ իր ենթակայի թողած ապարդիւն ժառանգութիւններով։

Դարաւոր փաստերն ապացուցել են, որ մոլորութիւններին սիրահար «մարդ» արարածը միշտ էլ անկարող է գտել իրան հրաժարվել իր այդ աւերաբեր դերից, և մենք այսօր այդ դարաւոր կործանաբեր ապացոյցները հիմք ընդունելով մեզ՝ դժբաղդաբար գալիս ենք այն եզրակացութեան, որ «գառն ու գայլը միասին արածելու» իդէան հազիւ թէ իրականութիւն ստանայ կեանքի մէջ։

Խօսք չը կայ, ի հարկէ, որ դեղին ոսկին, գոյութեան կռւի միջոց այդ անշունչ կուռքն է մարդուն այդպէս ստորացրել, այդպէս ողորմ դարձրել նրան. և քանի թագաւորում է այդ կուռքը, քանի դեռ նրա պաշտամունքը մեզ համար կենսական խնդիր է, ապա ուրեմն մարդկութեան ահագին մեծամասնութիւնը միշտ էլ գայլ կը լինի գառան մորթի ծածկած, աղուէս կը լինի մարդու զգեստներով զարդարված։

Խօսքերս նորութիւններ չեն, և ես յաւակնութիւն չունեմ այսօր նոր առաքեալ հանդիսանալու։ Ես իմ թոյլ գրչով ուզում եմ նորից կրկնել անցեալը, յիշել ներկան ու ասել, որ հէնց այսօր էլ գերիշխող տարր է հանդիսանում մեր մէջ շողոքորթութիւնը, որ հէնց այսօր էլ կեղծիքն ու երկերեսանութիւնը պաշտամունք է դարձել մեր հասարակութեան մէջ, որոնք իբրև տիրապետող գործոններ՝ մաքուր և շիտակ սկզբունքները դէպի խաւարն են շպրտել։

Ամէն ժամ, ամէն վայրկեան մենք հանդիպում ենք «շպարված դէմքերի», որոնք և ներսում, և դրսում, եկեղեցում, դպրոցում և հասարակական հիմնարկութիւններում երկրպագում են ոսկու, փառքի և կամ ազդեցութիւնների շուրջը։ Սևին սպիտակ, սպիտակին սև ասում ու այսպէս զարտուղի ելևէջներով առաջ տանում իրանց յանցաւոր տենչերը։ Խօսք չը կայ, ի հարկէ, սրանք երբևիցէ մերկանում են իրանց դիմակներից, սակայն դժբաղդաբար մեծ մասամբ այդ այն դէպքում, երբ արդէն տխուր ակտը կատարված է լինում։

Հասարակական բազմաթիւ ընտրութիւնների դէպքերը անցեալներում՝ մեծ վկայութիւններ են ասածներիս։

Այս տիպերը ընդհանուր են մեր մէջ, ի հարկէ, սակայն նրանք մեծ չափեր են ընդունել նաև մեր հոգևորականների շրջանում, որոնք հասարակութեան մէջ փոքրամասնութիւն կազմելով՝ աւելի են աչքի ընկնում և իրապէս աւելի դատապարտվում մաքրակենցաղներից։

Ամէն օր հանդիպում ենք ակներև փաստերի, և ամէն օր տեսնում ենք դիմակաւորված դէմքեր, որոնք իրանց շահի տեսակէտից որևէ գաղափար խորտակելու, իրանց ախոյեանին տապալելու, վերջիվերջոյ սրա-նրա մօտ անուանարկելու և կամ որևէ իշխանաւորի առաջ կասկածելի դարձնելու համար՝ ոչ մի միջոցի առաջ կանգ չեն առնում և ամէն ջանք գործ են դնում նրանց հակակրութիւնն ու թշնամանքը շահել դէպի իրանց զոհը։

Գուցէ դուք ինձ առարկէք, որ հասարակութիւնը և կամ իշխանաւորները կոյրեր չեն և թէ նրանք առանց երկու կողմերին լսելու՝ որևէ եզրակացութիւն չեն անի. սակայն եկէք տեսէք, որ մեծ մասամբ հակառակն է կատարվում, և այս մանաւանդ աւելի այն դէպքում, երբ ընդհանուր տրամադրութիւնը նպաստաւոր չէ լինում դէպի ամբաստանեալը։ Եւ այսպիսի դէպքում ամէն բան հալած իւղի տեղ է ընդունվում, և ապա ուրեմն հալածանքը ամբաստանեալի նկատմամբ կատարեալ դառնում։

Շատ աննշան բացառութիւններ են կազմում այն լայնախոհ մարդիկ և կամ իշխանաւորները, որոնք սակայն դէպի որևէ անձնաւորութեան դէմ յերիւրված թշնամանքը վերաբերվում են վեհանձնօրէն ու վերադարձնում այն մեծահոգութեամբ։

Անչափ զոհեր գիտենք, որոնք օձաբնոյթ մարդկանց երեսից՝ հասարակութեան և իշխանութեան կողմից անվստահութեան ու հակակրութեան դրոշմ են ստացել այսօր իրանց ճակատին։ Այդ չարախնդացները ճշմարտութեան անունով խօսում են իսկական ճշմարտութեան առաքեալներին հալածելու ու խաչելու համար, որովհետև նրանց շահը այդպէս է թելադրում ու այդ է պահանջում։ Այդպիսիք իրանց դէմքին ազնուութեան կեղծ դիմակ են տալիս, արտաքին կողմից զուգվում, զարդարվում, հրաւէրներում նախաթոռներ ընտրում և այլն, սակայն նրանց ներսը լիքն է չարութեամբ ու գիշատիչ բնազդներով։

Ժամանակ է վերջապէս ճանաչել այն «շպարվածներին», որոնք իբրև ցեցեր և ուտիճներ՝ ամէն օր նորանոր ապացոյցներ են տալիս։ Ժամանակ է վերջապէս դուրս անել հրապարակից այն վտանգաբեր սողուններին, որոնք պղտորում են ջրերը, որոնք թունաւորում և կանգնեցնում են կեանքը և արգելք դառնում նրա ընդ առաջ գնալուն։

Բեհա

ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԳԱՒԱՌԻՑ

Նոր դպրոցի բացման նախաձայներ

Կօդա (Թիֆլիսի գաւ.), 6 յուլիսի

Առաջնորդ Մեսրոպ եպ.-ի յանձնարարութեամբ Թիֆլիսի Ա. մասի գործակալ և կոնսիստորիայի անդամ Սարգիս ա. ք. Շիօյեանը շրջելով մի շարք գիւղեր՝ արեց հարկաւոր կարգադրութիւն առաջիկայ սեպտեմբերից նոր բացվելիք դպրոցների համար։ Նա ի միջի այլոց այցելեց և Կօդա ու Մուխաթ գիւղերը, ուր հայ հասարակութեանը յորդորեց հաւաքական ոյժով դպրոց բանալ, յայտնելով որ Կ. Հ. Բ. Ընկ. խոստանում է այդ նպատակի համար 300—400 ր. նպաստով օգնել, իսկ դասարանական պիտոյքները առաջնորդն է խոստանում ձրի ուղարկել, միայն թէ իրանք տաք կպչեն գործին ու իրանց լուման չը խնայեն։ Յիշեալ երկու գիւղերի հասարակութիւնը ուրախութեամբ ընդունելով այդ առաջարկը՝ յայտնեց իր շնորհակալութիւնն ու խոստացաւ տունը 1 ր. տալ յօգուտ դպրոցի։ Դպրոցը լինելու է Մուխաթում, որովհետև այդ գիւղի եկեղեցին դպրոցի յարմար սենեակներ ունի։

Կայացաւ հոգաբարձուների ընտրութիւն։ Ընտրվեցին Մուխաթի ծխատէր Մ. ք. Ամիրաղեանը և Կօդայի ծխատէր Ց. ք. Գիրգինեան, տեղի տանուտէր Ալազարդեան, Թիֆլիսաբնակ Արտէմ Բաղեան և Մուխաթի երէցփոխ Աստուր Խուդավերդեան։

Թիֆլիսի քթին կպած հայաբնակ մի շարք գիւղեր զրկված են մայրենի լեզուից ու չունեն կրթական ոչ մի հիմնարկութիւն։ Դրանցից մի քանիսն են բաղդ ունենում այսօր դպրոցի արժանանալու։ Բայց դեռ քանիսնե՞ր մնում են առանց ուսումնարանի, որոնց վրա նոյնպէս անհրաժեշտ է ուշադրութիւն ու խնամք դարձնել։ Դպրոցազուրկ այդ գիւղերի շարքին են պատկանում, օրինակ, Բօգ, Ենագէտ, Դաւանուկ, Մեծ և Փոքր Թօնէթ, Շամշուլդա, ուր նոյնպէս հարկաւոր է շրջել և յորդորելու հասարակութեանը դպրոցներ բանալ։

Այս տարի թէ հունձը և թէ անասունների կերը սպասածից շատ սակաւ է՝ գարնան անձրևներ չը լինելու պատճառով. ալիւրը ծախվում է 1 ր. 80 կ.—1 ր. 90 կ., ցորենը 1 ր. 40 կ., գարին 1 ր. 20 կ., իսկ մի սայլ խոտը 15 ր.։ Այս առթիւ խեղճ գիւղացիք սկսել են անասունները ծախել։

Տուլօ

—

Երկու երիտասարդ կեանքեր՝ ծանր վտանգված

Նալբանդ (Ալէքս. գաւ.), 5 յուլիսի

Ներկայ ժամանակիս տնտեսական ծանր դրութիւնը մեր գիւղի երիտասարդներին էլ ցիրուցան է արել զանազան հեռաւոր կողմեր։ Այդ երիտասարդներից մի խումբ՝ այս տարվայ փետրվար ամսից աշխատում էր Թաւրիզի նոր շինվող երկաթուղու ճանապարհի վրա։

Ապրիլի 4-ին նոյն ճանապարհի վրա պատահում է հետևեալ տխուր դէպքը։ Մեր գիւղացի 5 երիտասարդ բանւորներ աշխատելիս են լինում այդ օրը ճանապարհի քարամասի վրա։ Յիշեալ օրը բանւորները գործ են ունենում մի մեծ ժայռի հետ։ Բաւականին խորը ծակում են այդ ժայռը, ածում են նրա մէջ հարկաւոր քանակութեամբ վառօդ, վառում են պատրոյգի ծայրը և իրանք մի փոքր հեռանում ու սպասում են նրա տրաքվելուն։ Բաւական ժամանակ անցնում է, բայց քարը չի տրաքվում. այդ ժամին, գործի գլխին կանգնած է լինում և ինքը իտալացի կապալառուն, բանւորների խօզէյինը։ Նա հրամայում է մշակներին, որ մօտ գնան տեսնեն թէ՝ բանն ինչումն է, որ քարը չի տրաքվում։ Բանւորներից երկուսը երբ մօտենում են քարին պատճառը իմանալու, հէնց նոյն րօպէին քարը մեծ դղրդիւնով տրաքվում է ու մօտ գնացող երկու երիտասարդներին էլ ծխի ու բոցերի մէջ կոլոլելով՝ շպրտում է այս ու այն կողմը և անզգայ դրութեան մէջ վայր գցում նրանց գետնին. Նրանք ծանր վիրաւորվում են աչքերից։ Մնացող երեք ընկերները, մի փոքր հեռու լինելու պատճառով, աւելի թեթև քերուածքներ են ստանում՝ դուրս ժայթքող քարերի կտորներից դէմքերի վրա։ Այդտեղից վիրաւորներին անմիջապէս տանում են Թաւրիզի հիւանդանոցը։ Մի քանի շաբթից յետոյ, թեթև վիրաւորված երեքը առողջանում են և կապալառուից էլ մի փոքր բաւարարութիւն ստանալով գալիս են իրանց տները։ Իսկ երկու ծանր վիրաւորներին երկար պահելուց յետոյ, կապալառուի կարգադրութեան համաձայն, սրանից մի քանի օր առաջ Թաւրիզի հիւանդանոցից դուրս են բերում և ուղարկում Թիֆլիս, յայտնի աչքի բժիշկ Մուսխելօվի մօտ։ Սա երկար քննելուց յետոյ գտնվում է, որ նրանցից մէկի, այն է Յովսէփ Դաբբինեանի երկու աչքն էլ համարեա փչացած է, այլևս առողջանալու ոչ մի յոյս չը կայ։ Միմիայն նրա մի աչքի մէջ, ասել է բժիշկը, շատ մանաւոր լոյս է մնացել. որը եթէ լաւ բժշկվի, այնքան կարող է լոյս տալ, որ նա կարողանայ առանց ուրիշի օգնութեան ման գալ, իսկ նրա ընկեր Ստեփան Մելքոնեանի մի աչքը բժիշկը գտել է առողջ, իսկ միւսը բոլորովին փչացած և լոյսը կորցրած լինելու պատճառով օպերացիա է անում, հանում է փչացած աչքը և նրա տեղ նստեցնում է մի ապակեայ աչք։ Լսում ենք, որ կապալառուն խոստացել է լիովին բաւարարութիւն տալ՝ աչքերը կորցրած՝ մեր երիտասարդներին։

Յովհ. Համբարեան

ԿԱՐԲԱՒԱԲԵՐԴ ԳԱՒԱՌԻ ԿՈՒՏՈՄՆԻՍ ԳԻՒՂԸ

Այս գիւղն ունի 77 տուն։ Մեղրի գիւղից մօտ չորս վերստ հեռաւորութեան վրա արևմըտեան կողմումն է գտնվում։ Կուտեմնիսն ունի բաւականին արգաւանդ հողեր, որոնք բաժանվում են երկու մասի՝ արանի հողեր, ուր միայն խաղողի այգիներն ու բամբակի արտերն են, իսկ երկրորդը՝ գիւղին մօտիկ հողերը, որտեղ բացի վերոյիշեալ բերքերից ամէն ինչ ցանում են։

Այս վերջին հողամասը շատ քիչ ջուր ունի։

Մեր խեղճ գիւղացին վաղ գարնանից մինչ ուշ աշուն դառն քրտինք է թափում, գիշեր ցերեկ անչափ եռանդով մշակում է իր հողերը և լաւ բերքի հասցնում, բայց հէնց որ սկսվում են ամառվայ կիզիչ օրերը, մեր գիւղացու մէջքը կոտրվում է, երբ տեսնում է, որ իր դալար թաւշապատ արտերը խոտատեղերն ու պտղատու ծառերը դեռ ամառվայ կիսին թօշնում ու դալկանում են իրանց կանաչ տեսքից և դառնում կիսակենդան և անբարեբեր։

Կուտեմնիսում գիւղացին կարողանում է միայն 13 օրը մէկ իր արտերը ջրել, բայց այդ էլ շատ սակաւութեամբ։

Ջրի պակասութեան պատճառով գիւղում ամէն օր անպակաս են լինում կռիւները, որի պատճառով միշտ հարևանների մէջ թշնամութիւն առաջ գալով, գիւղում մեծ վնասները անպակաս են դառնում։ Կուտեմնիսն ունի բաւականին աղբիւրներ ու մի գետակ այդ հողերի համար, բայց անօգուտ. այդ ջրերը հոսում, Արաքսի մէջն են թափվում։

Ջրի ակունքները բաւականին հեռաւորութեան վրա գտնվելու և տարածութեան անտառոտ լինելու պատճառով գիւղացիութիւնը չէ կարողանում այդ բոլոր ծախսերն հոգալ ու ջուրը բերել տեղ հասցնել։

Այդ պատճառով էլ՝ լաւ կը լինէր եթէ Կուտեմնիս գիւղի բոլոր ստարականներն ուշադրութիւն դարձնէին այս հարցին և իրանց ամենավերջին կօպէկն անգամ չը խնայէին, և բարձր դասելով գիւղի տնտեսական բարգաւաճումը՝ օժանդակէին այդ կենսական խնդիրն իրագործելու համար։

Դ. Խաչատրեան

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

ԹԻՖԼԻՍ

◆ Երէկ Թիֆլիս ժամանեց ներքին գործերի մինիստրի օգնական Վ. Ֆ. Ջունկովսկին։

◆ Երէկ, Թիֆլիսի էլեքտրաքարշի ծառայողները անօնիմ ընկերութեան վարչութեանը առաջադրած պահանջներին պատասխան չը ստանալով, գործադուլ արին։ Երէկ առաւօտից էլեքտրաքարշը չէ գործում։

◆ Պոլիտեխնիկումը կառուցանող գլխաւոր կոմիտէտի տեխնիկական յանձնաժողովը ծրագրում է հին ապանդանոցի տեղը ջրհան գործիք սահմանել ինստիտուտի շինութեան պէտքերի համար։

◆ Մոսկվայի աւտոմոբիլային ընկ. Թիֆլիսի բաժանմունքը օգոստոսի վերջերին կամ սեպտեմբերի սկիզբներին աւտոմոբիլային արշաւանք է կազմակերպում Թիֆլիսից Վլադիկավկազ և յետ՝ ռազմավիրական ճանապարհով։

◆ Պրոֆ. Ա. Ե. Պօրայկօշից մեկնում է Արևմտեան Անդրկովկասը և Երևանի նահանգը, տեղում ծանօթանալու ներկելու գործի դրութեան հետ։

◆ Թիֆլիսում տարածված է երեխաների ծաղիկ հիւանդութիւնը, որը մինչև հիմա չէ ընդհատվել։ Սանիտարա-բժշկական վերատեսչի պաշտօնակատարը առաջարկել է ուժեղացնել ծաղիկ պատուաստելու գործը և հոգս տանել հիւանդների վրա։

◆ Այս չորրորդ-հինգերորդ օրն է, Թիֆլիսում սկսվել են իսկական շոգ օրեր։

◆ Թիֆլիսի վրաց ինտելիգենցիան կազմակերպում է մի էկսկուրսիա այս ամառ Բաթումի շրջանը գնալու համար։ Նրանց նպատակն է ծանօթանալ այդ շրջանի բընակչութեան դրութեան և բնական հարստութեան հետ։

◆ Ինչպէս յայտնում են, վերջնականապէս որոշված է Կադետսկի կորպուսը Սաբուրթալօյում շինել։

◆ Աւճալայում շինվում է ջրի մի նոր մեքենայ։

—

ԿՈՎԿԱՍ

◆ Մեզ հեռագրում են, որ Շորապանի գաւառի Ջխար աւանում յուլիսի 8-ին, գիշերվայ ժամը 2-ին, անյայտ պատճառներից մեծ հրդեհ է ծագել, որը ոչնչացրել է 49 խանութ և տուն տնտեսութիւններով ու ապրանքներով։ Հրդեհը հանգցնելու ժամանակ վնասվել են մի քանիսը։ Անհրաժեշտ է շուտափոյթ օգնութիւն։

◆ Ներկայումս Գիւրջաանի գիւղից սկսած դէպի Թէլաւ առաջ են տարվում Կախէթի երկաթուղու հողային աշխատանքները։ Վերջին ժամանակներս այդ աշխատանքները դանդաղ են առաջ գնում այն պատճառով, որովհետև աշխատող ձեռքերի պակասութիւն է զգացվում։ Դրա պատճառն էլ այն է, որ կապալառուները շատ չնչին օրավարձ են առաջարկում բանւորներին։ Այս օրերս գծի վարչութիւնը հին կապալառուին փոխարինել է նորով։

◆ Կախէթի երկաթուղու Իօրա կայարանից մինչև Գօմբօր հեռագրաթելեր է անցկացված։

◆ Թիֆլիսի գաւառի Պատարձէուլի և Բերտուբանի գիւղերում հիմնվել են սպառողական ընկերութիւններ։ Առանձին ուշադրութիւն է դարձվելու մանուֆակտուրային գործի զարգացման վրա։

◆ Բօրչալուի գաւառի Իվան Բօգդանօվի շէնքում, սենեակի մէջ, թէյ խմելու ժամանակ, կայծակը սպանեց Սիրօվատկին անունով մի անձի և սրա կնոջը։

◆ Ղամշկատ գիւղում կայծակը սպանեց Օհանէս Ալիխանեանին։

—

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ

◆ «Պետ. Կուրիէրին» հաղորդում են Տիւմենից, որ Գրիգորի Ռասպուտինի մահվան վտանգն անցել է։ Պրոֆեսոր Վրեդէն քննելով վիրաւորին, գտաւ որ վտանգի երկիւղ չը կայ։

◆ Մոսկվայից հաղորդում են, որ ներքին գործերի մինիստրը մերժել է մի քանի քաղաքների միջնորդութիւնը տեղական գործիչների համագումար կազմելու մասին։

◆ Ժուժկալները որոշել են մի լրագիր հրատարակել «Братъ» անունով Վասիլի Զուբկօվի խմբագրութեամբ։ Թերթը, ինչպէս ասում են, կռւելու է արբեցողութեան դէմ։

◆ Կիէվի ուսումնարանական շրջանի հոգաբարձու Դերեվիցկի արգելել է գիմնազիաներում կախել Դօբրօլիւբօվի, Գարշինի, Գերցէնի, Միցկևիչի, Նադսօնի, Շևչենկօյի և Կօրօլենկօյի պատկերները, որոնց գրական գործունէութիւնը չէ մըտնում միջնակարգ դպրոցների ծրագրի մէջ։ Դերեվիցկին արգելել է նոյնպէս պատկերները զարդարել ծաղիկներով։

◆ Ուֆայից արտաքսվում են 400 հրէաներ։

◆ Հաղորդում են, որ Լօռում և Ջենատօխօվում տեղի են ունեցել հակահրէական անկարգութիւններ։ Ոստիկանութիւնը միջամտելով վերջ է տուել անկարգութեան։

ՈՍՏԻԿԱՆԱԿԱՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

◆ Յուլիսի 8-ին, Վորոնցովսկայա փող. № 33 տանը ապրող պաշտօնաթող գնդապետ Ռուստամ-բէկ Հուսէյնովի որդին (25 տարեկան) ատրճանակով իր քունքին խփելով անձնասպանութիւն գործեց։ Նրա դիակը տարվեց Միքայէլեան հիւանդանոց։

◆ Նոյն օրը Նիկօլայ Ցակոբեան Շահոյեանց յայտնեց ոստիկանութեան, որ իր տնից գողացվել է 130 ռուբլի։ Նա կասկած յայտնեց իր ընկեր Սուրէն Թադէոսեան Բագրեանցի վրա, որը այդ առաւօտ իր բնակարանում էր գտնվում և հիմա յայտնի չէ թէ ուր է գնացել։

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Մցարա, 10 յունիսի

Ի պատասխան Խ. Ասլանբէգեանի գրութեան, որ լոյս տեսաւ «Մշակի» № 110-ում, մենք կը բաւականանանք ընթերցողների առաջ մեր դպրոցի այս տարվայ կեանքը միմիայն ամփոփ կերպով պատկերացնելով։

Հոգաբարձութեան նախագահ Եղիա Միսաքլիմեանի բարեկամներն ու կուսակիցները սկսած անցեալ ամառվանից մինչև նոյեմբերի 12-ը ամեն կերպ և ամեն ուղղութեամբ, մի անգամ նոյն իսկ ոստիկանական ույժով, թոյլ չեն տալիս, որ ծխ. ժողով գումարվի։

Եւ թեմ. իշխանութիւնն ինչպէս չը յարգէր իրան ներկայացված բողոքները, նոր հոգաբարձութիւն ընտրելու համար ծխ. ժողով գումարելու միջնորդութիւնը, քանի որ երեքփոխ հոգաբարձուն հրաժարական էր տուած, հրաժարված էին և երկու այլ հոգաբարձու, չորրորդը քաղաքից գիւղ գալ գործ տեսնել չէր կարողանում, իսկ հինգերորդը, Եղիա Միսաքլիմեանը, որ իր առևտրական գործով Ռուսաստան էր գնում-գալիս և արդէն գիւղից քաղաք էր փոխադրված, ճարահատեալ մի անգամ նոյն իսկ փորձում է իր և իր պաշտօնակիցների տեղ սրան-նրան հոգաբարձու նշանակել։ Եկած ուսուցիչները 20—25 օր մնացել էին երեսի վրա. մարդիկ բողոքում են գործակալին, որ իր մօտ կանչելով շարունակ քաղաքում եղող հոգաբարձուին՝ ուսուցիչների մօտ ստորագրութիւն է առնում նրանից, որ նա պարտաւորվում է 5 օրվայ մէջ բաւարարութիւն տալ վարժապետների գոնէ ամենակենսական պահանջներին։

Ուսումն ըստ սովորականի սկսվում է դարձեալ ուշ, այն է՝ նոյեմ. 11-ին, իսկ նոյեմ. 12-ին վերջապէս առաջնորդի հրամանով և գործակալի նախագահութեամբ գումարված երրորդ ծխ. ժողովում ընտրվում է նոր հոգաբարձութիւն, որի 5 անդամներից միմիայն երկու հոգին բողոքող ծխականներից էին, իսկ 3 հաշուետուից՝ միմիայն 1-ը։

Մցարայի ծխ. ժողովի անդամների թիւն է 156. օրէնքով երկրորդ ժողովում պահանջվում է 1/10-ի ներկայութիւնը, այն ինչ վերոյիշեալ երրորդ ժողովում եղել են 30-ից աւելի։

Ընտրութիւնը տեղի է ունենում տանուտէրի ներկայութեամբ առանց որևէ տրտունջի, գրեթէ միաձայն և հաստատվում է հէնց նոյն ամսի 23-ին։

Նորընտիր հոգաբարձուները բիւջէ են կազմում և ներկայացնում ծխ. ժողովին, որի անդամներից և ոչ մէկը, ինչպէս և ժողովրդից ոչ ոք, ընտրութեան առիթով բողոք չէ ներկայացնում։

Բիւջէի համար տեղի ունեցած այս առաջին ծխ. ժողովը խօսում է դէմ միմիայն դպրոցական տուրքը 5 րուբլուց 10-ի բարձրացնելուն և սակայն վերջը համաձայնում է։ Հին հոգաբարձութիւնը փոխանակ բիւջէն կազմելու, ծխ. ժողովից նախապէս քուէարկել տալու և ապա ուսուցչ. խումբ կազմելու՝ ընդհակառակը նախ հրաւիրում է ուսուցիչներ անցեալ տարվայ թւով, որոնց անկարող էր պահելու անցեալ տարվայ բիւջէն. ահա թէ ինչու նորընտիր հոգաբարձութիւնը ստիպված է լինում տուրքը բարձրացնելու 10 րուբլու։

Նորընտիր հոգաբարձուներն ու ուսուցիչներն իրար հետ ընթանում են շատ սիրով. երկուստեք եռանդով գործի են կպչում։

Մինչ այս մինչ այն՝ դեկտեմբերի սկզբներին Ռուսաստանից վերադառնում է նախորդ հոգաբարձութեան նախագահ Եղիա Միսաքլիմեանը, յայտարարում է տեղի ունեցած ընտրութիւնն ապօրէնի և կարդում է սպառնալիքներ, որոնց առիթով իրան տրված այն հարցին, թէ արդեօք պիտի բողոքէ սրբազանին ու բեկանել տայ ընտրութիւնը, պատասխանում է այսպէս.

«Ի՞նչ գործ ունեմ առաջնորդի հետ. ես այնպէս պիտի անեմ, որ հէնց ժողովուրդը ինքը հրաժարեցնէ հոգաբարձուներին, և կամ այնպէս պիտի անեմ, որ հէնց իրանք զզվեն ու հրաժարական տան. իսկ ինչ վերաբերում է ուսուցիչներին, նրանք էլ դարձեալ ինձ կը ճանաչեն հոգաբարձու»։

Եւ արդարև, խաղաղ ժողովրդի մէջ մինչև դեկտ. 25-ը Եղիա Միսաքլիմեանի ղեկավարութեամբ տեղի ունեցած գործունէութեան շնորհիւ ծխ. ժողովը, որ բիւջէն քուէարկելու համար երկրորդ անգամ հաւաքված էր դեկտ. 25-ին, Միսաքլիմեանի անձնական ղեկավարութեամբ չեղեալ է համարում օրինաւոր կերպով ընտրված, հաստատված հոգաբարձութիւնը և դպրոցական գործերի վարչութիւնը յանձնում է Մարմնաւոր իշխանութեան, այն է՝ գիւղական դատարանի նախագահին, որ Եղիա Միսաքլիմեանի քեռին է, և գիւղապետին, որ նոյն պարոնի հօրաքրոջ որդին է։

Այս թիւականից ու յիշաչրջանից սկսած նորընտիր հոգաբարձուներից երեք հոգի վճռում են օրինական բոլոր միջոցներով մաքառել յանուն դիսցիպլինայի, յանուն ազգ.-եկեղեցական իշխանութեան և յանուն օրէնքի. իսկ երկու հոգի տալիս են իրանց հրաժարականը՝ երևի Եղիա Միսաքլիմեանից դրդված։

Վերջինս, որ համաձայն առաջնորդի հրամանի՝ պարտաւոր էր ընտրութիւն կատարվելուն պէս յանձնել նորերին հոգաբարձութեան կնիքը, գործերը և հաշիւները, յամառօրէն հակառակում է թեմ. իշխանութեանը, որը իր հրամանն այնուհետև կրկնում է երկու անգամ ևս։ Ե. Միսաքլիմեանը վերջապէս, տեսնելով որ իր ձեռքից պիտի առնվեն արդէն ոստիկանական ույժով, փետր. 13-ին, ծխ. ժողովում, որ երրորդ անգամ գումարված էր բիւջէն քուէարկելու համար, բացի մի քանի բանից շտապում է ամեն ինչ տալ գործակալին, միւս կողմից սակայն դարձեալ թոյլ չը տալով որ բիւջէն քուէարկվի։

Դեկտ. 25-ից սկսած՝ ժողովուրդը մի կողմից, ուսուցիչները միւս կողմից մինչև ուսումն. տարվայ վերջը Ե. Միսաքլիմեանի գլխաւորութեամբ դէմ են գնում ոչ միայն հոգաբարձութեան, գործակալին, առաջնորդին, այլ և ռուսահայ ուսուցիչների մասին Կաթողիկոսի կողմից եղած կարգադրութեան։

Աւ.-ուսուցիչ Ե. Ամատունին արձակվում է հոգաբարձութեան կողմից միմիայն նրա համար, որ նոյեմ. 12-ից սկսած մինչև յունվ. 30-ը շարունակում է յամառօրէն ոտնահարել Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի հրամանը՝ չը ներկայացնելով հոգաբարձութեանս իր և խմբի դօկումենտները։ Բայց այս արձակմանը նշանակութիւն չէ տալիս պարոնը, որ դարձեալ շարունակում է իր արդէն կրկնակի ապօրինի պաշտօնավարութիւնը՝ անսալով Ե. Միսաքլիմեանին որպէս իր դպրոցական ընկերոջ։

Ի պատասխան այս արձակման՝ քիչ յետոյ վարժապետները մի ամբողջ շաբաթ պարապմունքները ինքնագլուխ կերպով դադարեցնում են և վերսկսում յետոյ՝ յայտարարելով աշակերտներին ու ժողովրդին, թէ նորընտիր հոգաբարձուները իրանց չեն թողնում, որ գործ կատարեն։

Թեմ. իշխանութիւնը վերջապէս կրկնելով ու երեքկնելով իր հրամանը՝ վարժապետների դօկումենտները ստանում է գործակալի միջոցով փետր. 13-ի ծխ. ժողովում։

Երբ դօկումենտները հասնում են առաջնորդին, սա իր կողմից արձակում է արդէն հոգաբարձութեան կողմից վաղուց արձակված աւ.-ուսուցիչ Ե. Ամատունուն, որպէս օտարահպատակի։

Ե. Ամատունին յայտարարում է հոգաբարձութեան, թէ ինքն այլ ևս կը հեռանայ դպրոցից. բայց դժբաղդաբար այս յայտարարութիւնը դուրս է գալիս մի շաբաթվայ համար միայն, մինչև որ քաղաք և ապա գիւղ են հասնում ամեն տեղ հայ ժողովրդին քաջ ծանօթ «փրկիչներ», որոնք փորձում են միջամտել մեր տեղական դպրոցական գործերին. իսկ Ե. Ամատունին էլ՝ առանց նախապէս հոգաբարձութեան յայտնելու՝ խախտում է առաջնորդի հրամանն ևս և վերսկսում իր պարապմունքը։

Այս հանգամանքը չափազանց զայրացնում է նորընտիր հոգաբարձուներին, որոնք առաջնորդի հրամանն իրագործել տալու համար դիմում են ուչաստկովի նաչալնիկին, որի հրամանագիրը դեռ ևս գիւղի տանուտէրի ձեռքը չը հասած՝ Ե. Ամատունին անմիջապէս թողնում է դպրոցը և փոխադրվում քաղաք։

Որպէս զի նորընտիր հոգաբարձուներն հարկադրված լինեն հրաժարական տալու, Միսաքլիմեանը մինչև այսօր չէ թոյլ տալիս ժողովրդին, որ ծխ. ժողովը բիւջէն քուէարկէ։ Իրերի այս վիճակում ուսուցիչները իրանց ամբողջ ռոճիկը օրէնքով կարող էին ստանալ հոգաբարձութիւնից, իսկ մենք հոգաբարձուներս ընդհակառակն օրէնքով ժողովրդից չէինք կարող պահանջել, քանի որ ժողովուրդը մեզ բիւջէ չէ տուել և չի էլ կամենում տալ. ուստի փետր. 13-ին գործերն ստանալուց յետոյ երբ տեսանք, որ մէջը քուէարկված բիւջէ չը կայ, մի քանի օրից յետոյ դպրոցը յայտարարեցինք փակված, որպէս զի այս միջոցով պետ. դատարանի առաջ ազատված լինենք մեր երեքի գրպանից մօտ 1700 ռ. վճարելու անխուսափելիութիւնից։ Սակայն այս կարգադրութիւնն էլ, ինչպէս և մեր ամեն մի այլ կարգադրութիւնը, չը յարգվեց ուսուցիչների կողմից։ Հետևապէս մեր դպրոցն այս տարի փակ է մնացել միայն մի շաբաթ և այն էլ ոչ թէ մեր՝ հոգաբարձուներիս, այլ հակառակ հոգաբարձութեան կամքի՝ միմիայն ուսուցիչների ինքնագլուխ կարգադրութեամբ, որի դէմ մենք բողոքել ենք բուռն կերպով. իսկ դպրոցն էլ շարունակվել է մինչև իր սովորական ժամանակը, այն է՝ մայիսի 25-ը։

Անդամ Մցարայի հայոց ս. Կարապետ եկ. հոգաբարձութեան՝

Կարապետ Թէքնէճեան

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՕՐՎԱՅ ՆՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

◆ Լոնդոնի անգլիական մամուլը յուզված խօսում է այն մասին, թէ ինչու անգլիական երկաթուղիները մեծ քանակութեամբ շոգեկառքեր են պատուիրել գերմանական գործարաններին։

◆ Բեռլինի «Դէյլիչէ Տագես-Ցայտունգ» հաղորդում է, որ Ռուսաստանը աշխատում է համոզել Բելգիային և Հոլլանդիային, առանձին տուրք սահմանել երկրում ապրող գերմանացիների վրա այն դէպքում, եթէ Հաագայի միջնորդ դատարանը ճանաչի Գերմանիայի իրաւունքը՝ օտարերկրացիների վրա զինուորական տուրք սահմանելու մասին։ Բելգիան և Հոլլանդիան թէև համակրում են և պաշտպանում ռուսական դիւանագիտութեան առաջարկը, սակայն հրաժարվում են այդ ռեպրեսաներից։

◆ Լօնդոնից հեռագրում են «Н. Вр.»-ին, որ «Temps»-ի հաղորդութիւնը գերմանական կրօն-պրինցի կապիտ արտայայտութեան մասին, որ նա արել է Բեռլինի անգլիական դեսպանի վերաբերմամբ, մանաւանդ այն մասին, որ կրօն-պրինցը դեսպանութեան մէջ եղած ծովային և զինուորական գործակալներին անուանել է լրտեսներ,—այդ բանը խիստ զայրոյթ է առաջացրել Անգլիայում։ Ընդհանուրի ձայնը պահանջում է, որ անմիջապէս բաւարարութիւն տրվի։ Այս միջադէպի հետևանքով, նաւատորմիղի ուժեղացման ագիտացիան լայն չափեր է ընդունում։

◆ Պրագայում հրատարակվող «Բոհեմիա» թերթը հաղորդում է, որ Վիէննայի գահիճը, որ եկել է Կարլսբադ բժշկվելու, կանչվել է Սարաեվօ։

Խմբագիր-հրատարակիչ՝
Հ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Կակուղ եւ հիանալի

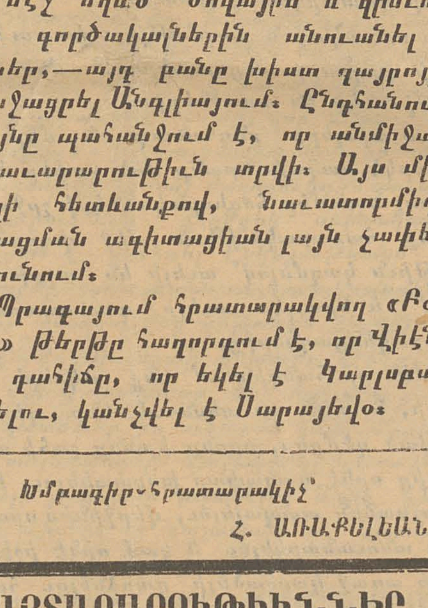

Ես, Գաբլէնի Սկավուլինս, լուծողականներից ամենաախորժելին եմ։ Ներգործում եմ կակուղ և հիանալի կերպով։ Դրա համար և ինձ են յանձնարարում բժիշկները, որոնք համոզվել են, որ ես ազդում եմ փայծաղի, երիկամունքների և աղիքների վրա կազդուրիչ կերպով։

Ես թուլացած մարմինների օգնականն եմ։ Հիւանդ երեխաները ինձ ընդունում են հեշտութեամբ, որովհետև ես ոչ սրտախառնոց եմ առաջացնում և ոչ էլ ցաւեցնում փորը։ Ես դեղահատիկների ձևով եմ, առանց հոտի և համի։ Ինձ ընդունում են երեխաները. ես իմ ներգործութիւնը կատարում եմ քնի ժամանակ և հետևանքները տեղի են ունենում առաւօտեան։

ԳԱԲԼԷՆԻ ՍԿԱՎՈՒԼԻՆ

Պահանջէք ամենուրեք
ԳԱԲԼԷՆԻ ՍԿԱՎՈՒԼԻՆԸ
(М. 37581)

Թաւրիզի թեմական դպրոցի համար հարկաւոր է մի փորձված, բարձրագոյն կամ միջնակարգ կրթութեամբ,

ՈՒՍՈՒՑԻՉ,

որը պէտք է աւանդէ մաթեմատիկական առարկաներ Գ—Զ դասարաններում՝ 15 ժամ, և ռուսաց լեզու Ե և Զ դասարաններում 8 ժամ։ Դասագինն է 55 րուբլի։ Ցանկացողները պէտք է դիմեն Թաւրիզ, դպրոցի տեսուչ Կ. Պիոնեանին մինչև օգոստոսի 10-ը։
694. 5—1

Թաղարեցի ՏԱՃԱՏ ԱԼ. ԽԱԼԱՓԵԱՆՑԸ, լինելով իմ գործակատարը, յունիսի 24-ին յանձնեցի նրան 250 րուբլի, որ գնայ կայարան ապրանքի բրէհ վճարի։ Ապրանքը չէ ստանում, դուբլիկատը թողնում է կայարանում, իսկ փողը վերցնում է ու փախչում։ Իշխանութեանը յայտնված է։ Ով Խալափեանցին ճանաչի և յանձնի իշխանութեանը—ինձանից կը ստանայ վարձատրութիւն 20 րուբ.։
Աւագ Մելիք-Մկրտիչեանց
693. 2—1

ՄԻ ՕՐԻՈՐԴ,

որ գիտէ ֆրանսերէն, պատրաստվում է գնալ արտասահման, միայն ցանկանում է ունենալ ուղեկից-ընկերուհի, կամ որևէ ընտանիք, որոնք նոյնպէս մտադիր են գնալ արտասահման։ Հասցէն՝ Ծղնէթսկայա, № 45, բնակարան 5.
(կ.) 691. 2—1

Սիմֆերոպօլի հայոց ծխ.-երկսեռ դպրոցի համար հրաւիրվում են

ՈՒՍՈՒՑԻՉ

հայոց լեզուի և կրօնագիտութեան շաբաթական 22 դասով, տարեկան 600 րուբլի ռոճիկով։

ՈՒՍՈՒՑԻՉ

Թւաբանութեան շաբաթական 20 դասով (Ա. բաժանմունքում դասաւանդելու է հայերէն, իսկ մնացեալ բաժանմունքներում ռուսերէն) 600 րուբլի ռոճիկով։

Ցանկալի է, որ լինի գիմնազիստ կամ Նոր-Նախիջևանի թեմականաւարտ։ Չէ տրվելու՝ ոչ բնակարան, ոչ վառելիք, ոչ լուսաւորութիւն, ոչ ծառայ և ոչ էլ ճանապարհածախսք։ Խնդիրներն ուղարկել մինչև յուլիս ամսի 20-ը։

Դիմել այս հասցէով՝ Попечителю Армяно-Григоріанской Церковно-Приходской школы Доктору А. М. Михаильянцу. Конторная, 11.
(օ. մ.) 684. 3—2

ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ
◆ ԳԻՆԻ ◆

ԾԱԲԼԻ

Սեղանի 1913 թ.
Դէլիկատ. 1912 թ.
Էկստրա 1911 թ.
Կորդիալ 1910 թ.

680. 100—4

Թիֆլիս, Լօրիս-Մելիքովսկայա, № 22.
Տէլէֆօն № 17—48.

ՆՈՒԽՈՒ հայոց եկ.-ծխ. դպրոցի համար հարկաւոր է

Աւագ-ուսուցիչ

շաբաթական 12 դաս, ռոճիկ 1000 րուբլի.

ԵՐԳԵՑՈՂՈՒԹԵԱՆ ՈՒՍՈՒՑԻՉ

շաբաթական 16 դաս և խմբապետութիւն, կազմելու է քառաձայն երգեցիկ խումբ. ռոճիկ 700 ր.։ Դիմել՝ Шуша, Инспектору арм. церк.-прих. училищъ Карабагской епархіи Гургену Айкуни.
(հ. կ.) 652. 5—4

Լոյս տեսաւ

«ՓՈՐՁԱՆՔՆԵՐԻ ԲԺՇԿԱՐԱՆ»

պարզ և հասկանալի լեզուով ամեն մարդու համար։ Անհրաժեշտ է մանաւանդ գաւառացիներին, ուրեմն չը կայ բժիշկ և դեղատուն։ Ամեն տեսակ պատահական փորձանքներ և նրանց օգնելը ամենահեշտ միջոցներով։ Դեղարանով և բացատրութիւններով։ Գինը 30 կ.։ Ծախվում է նաև—«Վեներական ախտերի եւ ծածուկ ցաւերի բժշկարան», նկարներով, բազմաթիւ բէցէպտներով և խորհուրդներով։ Գինը 50 կ.։ «Երեխաները» "—" ; «Ծխածաղի ակնը», անէկդօտներ։ Գինը 20 կ.։ «Կնիկարմատի շալվարը», վօդեվիլ։ Գինը 20 կ.։ «Րաֆֆիի» կենսագր. պատկերով։ Գինը 10 կ.։ «Միևնոյն դագաղում» պատմուածք։ Գինը 7 կ.։ Դիմել Թիֆլիս, գրավաճառներին, և ինձ՝ Тифлисъ, Семеновская ул. № 9. Медиц. фельдшеру А. Г. ЕСАЯНЦУ. Գրքերի գինը և ճանապարհի ծախսի համար 17 կ. մարկաներով առաջուց ուղարկել։
(հ. կ.) 327. 100—26

Թիֆլիսի Քաղաքային Միքայէլեան Արհեստագիտ. Դպրոցը

յայտարարում է, որ ընդունելութեան քննութիւնները դպրոցի I դասարանը մտնելու համար նշանակված են օգոստոսի 26-ին, 27-ին և 28-ին։ Խնդիրների ընդունելութիւնը յուլիսի 20-ից, երեքշաբթի և ուրբաթ օրերը, առաւօտ. ժամը 8-ից մինչև 11-ը։ Վերաքննութիւնները օգոստոսի 25-ին։
689. 1—1

ԻՒՐԻԷՎԻ մասնաւոր համալսարանական կուրսեր

Բարձրագոյն դպրոց, բաղկացած երկու ֆակուլտէտից՝ բժշկական և բնագիտա-պատմական։ Բացված է աշնանային սեմեստրի խնդիրների ընդունելութիւնը I—V կուրսերը բժշկ. ֆակուլ.։ Վճարը՝ I—III կուրսերի համար 75 ր., IV և V կուրսերի համար 100 ր. իւրաքանչիւր սեմեստրը։ Կուրսերի Խորհրդի կողմից միջնորդութիւն է յարուցված 1914 թ. բացելու բնագիտա-պատմ. ֆակուլտ. բնագիտա-մանկավարժական բաժանմունքով՝ պատրաստելու միջն. դպրոցների համար աշխարհագր. և բնագիտութեան դասատուներ երկու սեռից։ (Մանրամասն տեղեկ. ուղարկում է կուրսերի դիւանատունը)։ Բացված է ընդունելութիւնը I կուրսը մտնելու համար, իւրաքանչիւր սեմեստրը 60 ր. վճարով։ Ընդունվում են երկսեռ անձեր։ Մանրամասն տեղեկ. ընդունել. պայմանների և կուրսերի իրաւունքների մասին ուղարկում է կուրսերի դիւանատունը։ Խնդիրները պէտք է ուղղել կուրսերի վերատեսչի անունով. Юрьевъ, Лифл. губ., Промышленная ул. (П. 73817) 4—4

ԹԻՖԼԻՍԻ ՀԱՅՈՑ ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

Հրատարակութիւն № 1

Գրերի գիտի 1500-ամեակի եւ տպագրութեան 400 ամեակի առիթով լոյս տեսաւ

ՍՊԻՐԻԴՈՆ ՄԵԼԻՔԵԱՆԻ

„Ժողովրդական ազդեցութիւնը հայ երաժշտութեան տեսականի վրա“ ուսումնասիրութիւնը։

◆ ԳԻՆՆ Է 75 ԿՈՊ.։ ◆ Վաճառվում է բոլոր հայ գրախանութներում։
(օ. մ.) 658. 6—5

ՇԱՐՈՒՆԱԿՎՈՒՄ Է ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ ՄԻԱԿ ՌՈՒՍԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒՈՎ ԼՈՅՍ ՏԵՍՆՈՂ
ԲԺՇԿԱԿԱՆ-ՀԱՆՐԱՄԱՏՉԵԼԻ ԱՄՍԱԳԻՐ

„ЖУРНАЛ-ЛЕЧЕБНИКЪ“-Ի

1914 թւի երկրորդ կիսամեակի բաժանորդագրութիւնը (յուլիսի 1-ից մինչև տարվայ վերջը)

Ամսագրի նպատակն է՝ առողջութեան պահպանումն և հիւանդութիւնների նախազգուշացումն.

Ամսագրի մէջ յայտնի բժիշկների աջակցութեամբ, պարզ և ամենքին հասկանալի լեզուով բացատրվում է այն բոլորը, ինչ որ անհրաժեշտ է առողջութեան և կեանքի երկարացման համար։

Ամսագրում տրվում են ամեն տեսակ տեղեկութիւններ բժշկական աշխարհից, օգտակար խորհուրդներ, զանազան տնային դեղեր և այլն... Բաժանորդներին տրվում են մանրամասն տեղեկութիւններ, հիւանդութիւնների դէպքում։

Բաժանորդագինը կէս տարվայ համար 1 ր. հետևեալ պրեմիաներով՝

1) Տաբէլ-օրացոյց-բժշկարան 1914 թ.
2) Բազմածնութիւն, արուեստական ամլութիւն և հակաբեղմնաւորական միջոցներ.
3) Волосы (մազերի և գլխի մաշկի հիւանդութեան գրքոյկ).

Բաժանորդների հասցէները փոխելը ՁՐԻ։

Ապառիկ և վերադիր վճարով բաժանորդագրութիւն չէ ընդունվում։

Հասցէն՝ Тифлисъ, Вознесенская № 8. Ред. «Журналъ-Лечебникъ».

Անցեալ 1913 թ. «Журналъ-Лечебникъ»-ի բոլոր համարները միասին առանց պրեմիաների արժէ 1 րուբ.։
(օ. մ.) 653. 10—5

ՏԵԽՆԻՔԱԿԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ

ԻՆԺԵՆԵՐ

Տ. Ա. ԲՈՒԴԱՂԵԱՆԻ

Բագու, Կրասնօվօդսկայա փ., տ. Աւան-Ռզբաշեանցի։ Հեռախօս №№ 23-49, 23-50

Առաջարկում է ամբողջ Կովկասի և Պարսկաստանի համար իսկական ԴԻԶԵԼ շարժիչներ (մօտորներ) յայտնի ԿՕԼՕՄԵՆՍԿԻ ընկ. մեքենայագործարանից։

Հօրիզօնական անգլիական շարժիչներ (մօտորներ) «ԿՐՕՍԼԷՅ» ընկերութեան մեքենայագործարանից «Դիւրացրած Դիզել» սիստեմի, որ գործ է ածվում նաւթի բոլոր տեսակներով. նաւթի ծախսն է մի ժամում ամեն մի ույժին 1/2 ֆունտ կամ 200 դրամ։

Գազային շարժիչներ, որոնք բանում են թէ բնական և թէ գեներատորային գազով։

Ջրհան և ջրմուղ մեքենաներ (նասօսներ)։

Ջրի շարժիչներ (տուրբինաներ)։

Սառոյց պատրաստող մեքենաներ «ԴԻՆԱՄՕ» ընկ. գործարանից ամեն տեսակի։

Երկրագործական մեքենաներ՝ լօկօմօբիլներ, ցորեն մաքրող մեքենաներ, տրակտօրներ և այլն յայտնի ամենայն ամերիկական «ԿԷՅՍ» (Case) ընկերութեան գործարանից։

Մեծ ճանապարհի վրա աշխատելու համար ԱՒՏՕՄՕԲԻԼՆԵՐ նոյն ամերիկական «ԿԷՅՍ» (Case) ընկերութեան գործարանից։

Վերոյիշեալ տեխնիքական գրասենեակը իր վրա է վերցնում զանազան գործարաններ սարքել և գործի գցել իր միջոցներով՝ ինժեներներով և վարպետներով։

Դիմել՝ Баку, Техническая Контора Т. А. БУДАГЯНЦЪ.
Արտասահմանից՝ Bacou (Russie) Bureau Technique T. A. Boudaguian, Ingénieur.
(հ. կ.) 551. 0—12

Типографія канцеляріи Намѣстника Его Императорскаго Величества на Кавказѣ, Лорисъ-Меликовская улица, домъ казенный